

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

2019

Paula Virtanen

TILINTARKASTUSAINEISTON KOKOAMISEN TEHOSTAMINEN

– Case Tilintarkastusyhteisö A

Paula Virtanen

TILINTARKASTUSAINIESTON KOKOAMISEN TEHOSTAMINEN

- Case Tilintarkastusyhteisö A

Opinnäytetyön tarkoituksena on tehostaa ja kehittää pienen HT-tilintarkastusyhteisön tilintarkastusaineiston keräämistä lakisääteistä tilintarkastusta varten. Tarkoituksena on luoda toimeksiantajana toimivalle tilintarkastusyhteisölle tilintarkastusaineiston keräämistä tehostava lomake. Opinnäytetyössä toimeksiantoyrityksestä käytetään nimeä Tilintarkastusyhteisö A.

Opinnäytetyö jakautuu teoriaosuuteen sekä toimeksiantoa koskevaan osuuteen. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään tilintarkastusta yleisesti, tilintarkastusprosessia sekä tilintarkastusalan sääntelyä ja tilintarkastajan vastuuta. Toimeksiantoa koskevassa osuudessa käsitellään toimeksiantona annetun kehitysprojektin sisältöä, etenemistä, tehtyjä toimenpiteitä sekä kehittämistyön tuloksia.

Opinnäytetyön tietoperustana toimivat alan ammattikirjallisuus, lainsäädäntö, tilintarkastusalan ammattijärjestöjen antamat ohjeistukset sekä kansainväliset tilintarkastusstandardit. Toimeksiantoa koskevassa osuudessa tietoperustana toimivat lisäksi toimeksiantoyrityksessä harjoitteluajana tehdyt havainnot sekä tilintarkastusyhteisön työntekijöiden vapaamuotoiset haastattelut. Opinnäytetyön loppuluvussa esitellään toimeksiantona tehdyn kehitysprojektin tulokset.

Opinnäytetyön lopputuloksena luotiin toimeksiantajana toimivalle tilintarkastusyhteisölle tilintarkastusasiakkaille lähetettävä tilintarkastusaineiston toimituslista tehostamaan tilintarkastusaineiston keräämistä. Tilintarkastusaineiston toimituslista on tarkoitettu toimeksiantoyrityksen käyttöön ja se sisältää liikesalaisuuteen verrattavissa olevaa tietoa, jonka vuoksi sitä ei tuoda opinnäytetyön yhteydessä esille julkisena liitteenä.

ASIASANAT:

tilintarkastus, tilintarkastusaineisto, tilintarkastaja.

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Administration | Financial Management

2019 | 44 pages

Paula Virtanen

INTENSIFYING THE PROCESS OF COLLECTING AUDIT MATERIAL

-Case Audit firm A

The purpose of this thesis was to develop and intensify the process of collecting audit material in a small audit firm. The main goal was to create a customized electronic fillable form for the audit firm that will help them to collect audit material more efficiently. In this thesis the client company is called Audit firm A.

This thesis is divided in two parts. Theory part covers auditing in general level, process of auditing, responsibilities of an auditor and regulation of auditing. Assignment part covers content, progress, implemented reforms and the results of the developing project.

The theoretical framework of the thesis consists of professional literature, legislation, instructions given by professional organizations in the field of auditing, international standards of auditing, observations made in the course of traineeship at the audit firm and informal interviews with employees of the auditing company.

As a result of this thesis a customized electronic form was created for the client company. The form was created for the audit firm and it contains non-public information and for that reason it is not released as an attachment of this thesis.

KEYWORDS:

auditing, material for auditing, auditor

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	1
2 TILINTARKASTUS	2
2.1 Tilintarkastusmarkkinat Suomessa ja tilintarkastajan vaatimukset	3
2.2 Tilintarkastusvelvollisuus ja tilintarkastajan valinta	7
2.3 Tilintarkastajan tehtävät	9
2.4 Tilintarkastuksen sääntely ja valvonta	11
2.5 Tilintarkastajan vastuu	16
3 TILINTARKASTUSKOHTEET JA -VAIHEET	23
3.1 Tilintarkastuksen suunnittelu	23
3.2 Kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastus	25
3.3 Tilintarkastuksen päättäminen ja loppuraportointi	29
3.4 Tilintarkastuksen dokumentointi	31
4 TOIMEKSIANTO	33
4.1 Toimeksiannon aikataulu ja eteneminen	33
4.2 Tilintarkastusaineiston toimituslista	34
4.3 Kehitys- ja uudistustarpeiden selvitys	36
4.4 Havaitut kehityskohteet ja tehdyt toimenpiteet	37
5 LOPUKSI	41
LÄHTEET	43

KAAVAT

Kaava 1. Tilintarkastajien lukumäärä 31.12.2018. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019a.) 4

KUVAT

Kuva 1. Tilintarkastajan vaatimukset. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 61-62.)	6
Kuva 2. IESBA:n eettiset peruseriaatteen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 479.)	14
Kuva 3. Tilintarkastuslautakunnan päätös, huomautus tilintarkastajalle. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019c.)	18
Kuva 4. Tilintarkastuslautakunnan päätös, varoitus tilintarkastajalle. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.)	18
Kuva 5. Tilintarkastuslautakunnan päätös, varoitus tilintarkastajalle 2. (Patentti- ja rekisterihallitus 2018b.)	19
Kuva 6. Tilintarkastusriskin jakautuminen. (Tomperi 2018, 33-34 ja Horsmanheimo & Steiner 2017, 239-241.)	24
Kuva 7. Kehitystyön aikataulu ja eteneminen	34

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board. Tilintarkastus- ja varmennusstandardilautakunta
IFAC	International Federation of Accountants. Kansainvälinen tilintarkastusliitto.
ISA	International Standards of Auditing. Kansainväliset tilintarkastusstandardit.
ISQC	International Standards on Quality Control. Kansainväliset laadunvalvonta-standardit.
PRH	Patentti- ja Rekisterihallitus ry.
TTL	Tilintarkastuslaki 1141/2015.

1 JOHDANTO

Tilintarkastustyön dokumentointi on merkittävä osa tilintarkastustyötä. Tilintarkastajan tulee hankkia tilintarkastuskertomuksessa antamansa lausunnon perusteeksi tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä (ISA 200). Tilintarkastusyhteisön tulee hankkia lakisääteistä tilintarkastusta varten tilintarkastusasiakkailtaan tilintarkastusaineistoa, jonka perusteella tilintarkastus suoritetaan ja jota hyödynnetään tarvittavana tilintarkastusevidenssinä.

Opinnäytetyö toteutettiin pienen HT-tilintarkastusyhteisön toimeksiantona. Opinnäytetyön idea syntyi suorittaessani työharjoittelua tilintarkastusyhteisössä, jossa harjoittelun yhteydessä havaitsin mahdollisuuden tehostaa tilintarkastusaineiston keräämistä tilintarkastusasiakkailta.

Opinnäytetyön tavoitteena oli uudistaa ja kehittää tilintarkastusaineiston keräämistä, vähentää toimitettujen aineistojen puutteellisuutta ja parantaa niiden laatua. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda toimeksiantajalle tilintarkastusasiakkaille lähetettävä lomake, jonka perusteella tilintarkastusasiakkaat toimittavat lakisääteistä tilintarkastusta varten tarvittavan aineiston tilintarkastusyhteisöön.

Opinnäytetyö jakautuu teoriaosioon ja toimeksiantoa koskevaan osioon. Teoriaosuudessa käsitellään tilintarkastusta yleisesti Suomessa, tilintarkastajan vaatimuksia ja tehtäviä sekä alan sääntelyä ja tilintarkastajan vastuuta. Teoriaosiossa käsitellään lisäksi tilintarkastusprosessin vaiheita sekä tilintarkastuskohteita.

Toimeksiantoa koskevassa osiossa esitetään toimeksiantona saadun tilintarkastusaineiston kehitystyöprojektin sisältö ja eteneminen, havainnot sekä tehdyt toimenpiteet.

Opinnäytetyön tietoperusteena toimivat lainsäädäntö, alan kirjallisuus, tilintarkastusalan ammattijärjestöjen antamat ohjeet ja suositukset ja kansainväliset tilintarkastusstandardit. Toimeksiantoa koskevassa osiossa tietoperustana toimivat lisäksi toimeksiantoyrityksen työntekijöiden vapaamuotoiset haastattelut sekä harjoittelun aikana tehdyt havainnot ja työkokemus.

2 TILINTARKASTUS

Tilintarkastus on tilikausittain suoritettava lakisääteinen tarkastus, joka kohdistuu yhteisöjen ja säätiöiden kirjanpitoon, tilinpäätökseen ja hallintoon. Tilintarkastus toteutetaan tilikauden päätyttyä tai tilikauden aikana ja tilintarkastuksen tuloksena tilintarkastaja antaa tarkastuksesta tilintarkastuskertomuksen. Tilintarkastajan tehtävänä on olla riippumaton ja objektiivinen taho, joka varmentaa yhteisön tuottaman tilinpäätösinformaation oikeaksi ja luotettavaksi. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018a.)

Toimeksianto tilintarkastukseen tulee yhteisön tai säätiön omistajilta, jonka vuoksi tilintarkastuksen tärkein tavoite on valvoa omistajien edun toteutumista. Usein yrityksessä johto ja omistus on eriytynyt eikä omistajilla ole välttämättä taloudellista osaamista tai mahdollisuutta tarkastaa ja valvoa yrityksen tuottaman taloudellisen informaation oikeellisuutta. Tällöin on tärkeää, että tilintarkastaja riippumattomana osapuolena varmentaa tilintarkastuksella tuotetun taloudellisen informaation oikeellisuuden ja luotettavuuden. Oikeasta ja luotettavasta taloudellisesta informaatiosta hyötyvät omistajien lisäksi myös muut sidosryhmät, kuten verottaja, luotonantajat, sijoittajat, sopijakumppanit ja muut viranomaistahot. (Korkeamäki 2017, 8-9.)

Tilintarkastuksen olennaisin tehtävä ja tavoite on varmistaa, että yrityksen tuottama tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Lisäksi varmennetaan, että tilinpäätös on laadittu tilinpäätösnormistoa noudattaen ja yhteisön tai säätiön johto on toiminut lain edellyttämällä tavalla. (Korkeamäki 2017, 8-9.)

Tilintarkastuksen tarkoitusta on määritellyt tilintarkastuslain lisäksi kansainvälisessä ISA-200 tilintarkastusstandardissa: ”Tilintarkastuksen tarkoituksena on lisätä aiottujen käyttäjien luottamusta tilinpäätökseen. Tämä saavutetaan siten, että tilintarkastaja antaa lausunnon siitä, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti.” (ISA-200.)

ISA-200 tilintarkastusstandardin mukaan tilintarkastajan lausunto koskee sitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan ja onko tilinpäätös esitetty kaikilta olennaisilta osiltaan oikein. Tilintarkastajan tulee hankkia tilintarkastuksessa kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä. Jotta kohtuullinen varmuus voitaisiin saavuttaa, tulee tilintarkasta-

jan hankkia tarpeellinen määrä tilintarkastusevidenssiä, jolla saadaan alennettua tilintarkastusriski hyväksyttävän alhaiselle tasolle. (ISA 200.) Tilintarkastuksen tarkoituksena ei siis ole antaa ehdotonta varmuutta tilinpäätöksen virheettömyydestä, joka on mahdollista saavuttaa eikä tilintarkastuksen tarkoituksena ole kaikkien virheiden ja puutteiden tarkastaminen.

Tilintarkastuksen kohteena on kirjanpitovelvollisen tilikauden kirjanpito, tilinpäätös sekä hallinto. Tämä perustuu tilintarkastuslakiin, jonka mukaan tilintarkastajan on annettava lausunto siitä:

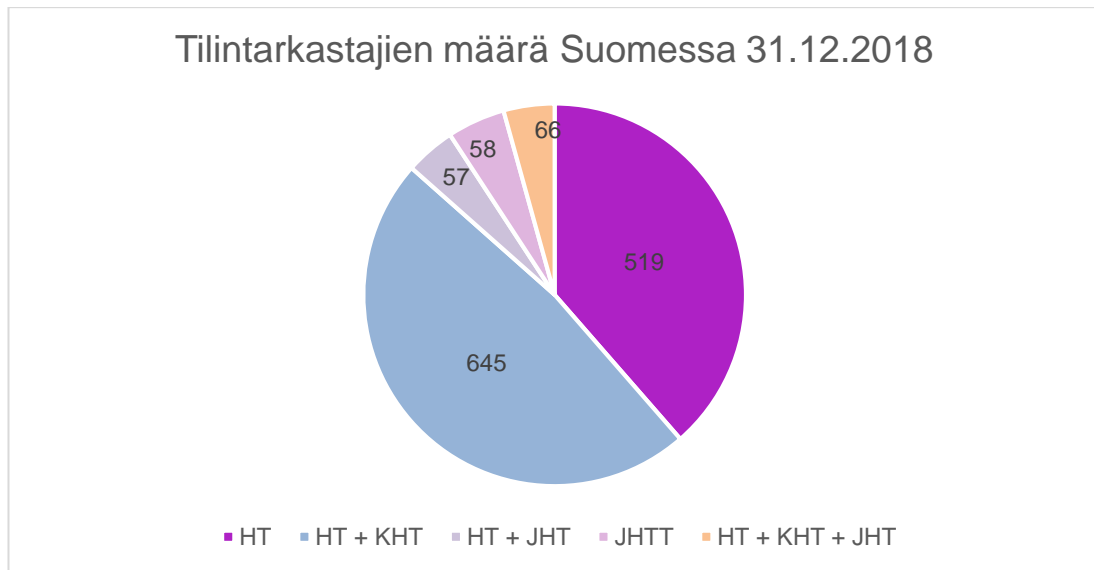
1. ”Antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
2. Täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset.
3. Onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.
4. Ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia.” (TTL 3:5 §)

Tilintarkastuslaki (TTL 3:5 §) velvoittaa tilintarkastajan huomauttamaan tilintarkastuskertomuksessaan, jos yhteisön tai säätiön johto tai hallintoelimet ovat syyllistyneet vahingonkorvausvelvollisuuden aiheuttavaan laiminlyöntiin tai ovat rikkoneet yhteisö- tai säätiölakia, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

2.1 Tilintarkastusmarkkinat Suomessa ja tilintarkastajan vaatimukset

Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonnan arvion mukaan Suomessa tehdään vuosittain noin 130.000 tilintarkastusta vuodessa ja sen ylläpitämässä tilintarkastajarekisterissä oli vuoden 2018 lopussa yhteensä 1345 tilintarkastajaa, 70 tilintarkastusyhteisöä ja 3 JHTT-yhteisöä. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019a.)

Patentti- ja rekisterihallituksen julkaiseman tilintarkastusvalvonnan vuoden 2018 toimintakertomuksen mukaan tilintarkastajarekisterissä vuoden 2018 lopussa olevista tilintarkastajista HT-tutkinnon suorittaneita oli 519 kpl, HT- ja KHT-tutkinnon suorittaneita 645 kpl, HT- ja JHT-tutkinnon suorittaneita 57 kpl, HT- KHT- ja JHT-tutkinnon suorittaneita 66 kpl ja JHTT-tutkinnon suorittaneita 58 kpl. (Kaavio tilintarkastajien lukumäärästä 2018.) (Patentti- ja rekisterihallitus 2019a.)

Kaava 1. Tilintarkastajien lukumäärä 31.12.2018. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019a.)

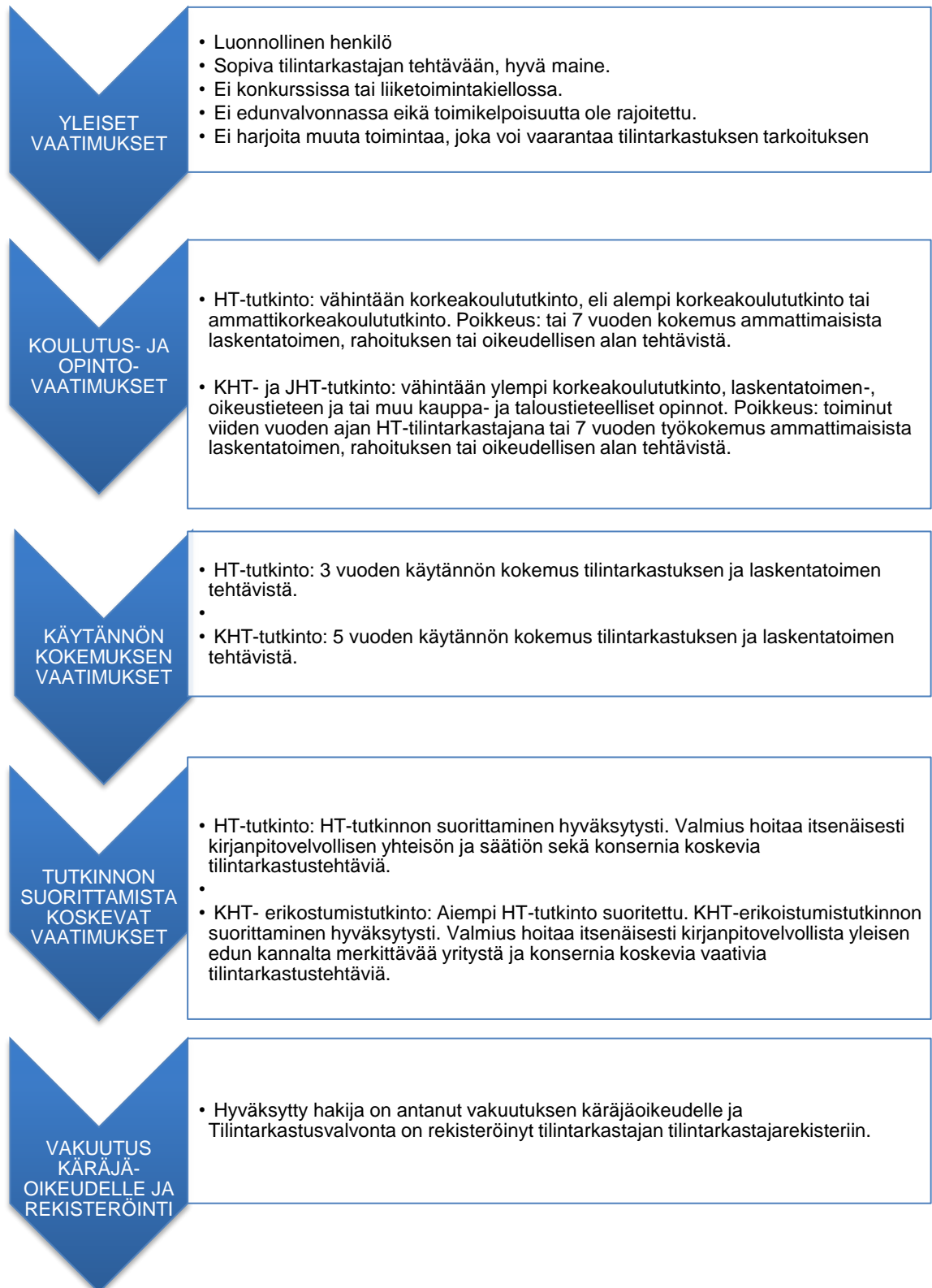
Suomen tilintarkastusmarkkinoita on tutkittu vuonna 2015 Patentti- ja rekisterihallituksen toimesta, jonka pohjalta on julkaistu tiivistelmä Tilintarkastusalan markkinaseurantareportti 2015. Raportin mukaan valtaosa tilintarkastuksesta tehdään tilintarkastusyhteisöissä. Vuonna 2015 kahdeksan suurinta tilintarkastusyhteisöä tekivät noin 57 % kaikista vuoden 2015 aikana tehdyistä noin 130.000:sta tilintarkastuksesta. Suomessa tilintarkastusalan markkinoita hallitsee neljä suurta kansainvälisesti toimivaa tilintarkastus- ja konsulttiyritystä, eli niin kutsutut ”Big four”-yritykset: Deloitte, Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers ja KMPG. Vuoden 2015 aikana tehdyistä n. 130.000:sta lakisääteisestä tilintarkastuksesta ”Big four”-yritysten osuus oli noin 25 %. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016.)

Raportin mukaan vuonna 2015 tehtiin yhteensä 578 yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen, eli niin kutsuttujen PIE-yritysten (Public Interest Entities) tilintarkastusta. Myös PIE-tilintarkastukset ovat Suomessa keskittyneet vahvasti neljälle suurimmalle tilintarkastusyhteistölle, joista Big four-yritysten toimeksiantojen osuus oli 86%. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016.)

Suomessa tilintarkastajien vaatimukset uusiutuivat 1.1.2016 voimaan tulleessa tilintarkastuslain (1141/2015) uudistuksessa. Uudistuneen tilintarkastuslain mukaan julkisesti auktorisesti auktorisoituja, eli tilintarkastuslain mukaan hyväksytyttä, tilintarkastajia ovat

Suomessa HT-tilintarkastajat, KHT-tilintarkastajat, JHT-tilintarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt. JHT-tilintarkastajat ja JHTT-yhteisöt ovat vanhan lain mukaisia nimikkeitä, joista JHTT-yhteisöillä on oikeus jatkaa toimintaansa vuoden 2021 vuoden loppuun asti ja JHTT-tilintarkastajia voidaan hyväksyä vuoden 2019 ajan. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 50.)

Tilintarkastajana toimimisen edellytyksenä on, että tilintarkastaja täyttää tilintarkastajalta vaaditut yleiset edellytykset, koulutus- ja työkokemusvaatimukset sekä suorittaa tilintarkastajan perustutkinnon tai erikoistumistutkinnon. Tilintarkastustutkinnon suorittamisen jälkeen tilintarkastajan tulee antaa käräjäoikeudelle vakuutus, jonka jälkeen hänet merkitään Patentti- ja rekisterihallituksen alla toimivan tilintarkastusvalvonnan ylläpitämään tilintarkastajarekisteriin. (Kuva 2. Tilintarkastajan vaatimukset.)

Kuva 1. Tilintarkastajan vaatimukset. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 61-62.)

Tilintarkastuslain mukaiset ammattinimikkeet HT-, KHT, ja JHT-tilintarkastaja ovat suojattuja nimikkeitä ja niitä saa käyttää vain hyväksynnän saaneet henkilöt ja tilintarkastusyhteisöt, jotka ovat merkittyinä Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään tilintarkastajarekisteriin. (Suomen Tilintarkastajat Ry 2018.)

HT-tilintarkastajat ovat perustutkinnon suorittaneita tilintarkastajia. KHT-tilintarkastajat ovat yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön tilintarkastajia, jotka ovat suorittaneet erikoistumistutkinnon. JHT-tilintarkastajat ovat julkishallinnon- ja talouden erikoistumistutkinnon suorittaneita tilintarkastajia. Tilintarkastusyhteisö on osakeyhtiö, osuuskunta, kommandiitti- tai avoin yhtiö, jonka omistajien enemmistö on auktorisoituja tilintarkastajia. Tilintarkastusyhteisön toimiessa tilintarkastajana, nimetään tilintarkastusyhteisöstä tarvittavan pätevyyden omaava päävastuullinen tilintarkastaja, jonka velvollisuutena on aktiivinen osallistuminen lakisääteiseen tilintarkastukseen. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 50-54.)

2.2 Tilintarkastusvelvollisuus ja tilintarkastajan valinta

Tilintarkastuslain (TTL 2:1) mukaan lähtökohtaisesti kaikki kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvolliset yhteisöt ja säätiöt ovat velvoitettuja valitsemaan tilintarkastajan. Tilintarkastusvelvollisia ovat osakeyhtiöt, säätiöt, osuuskunnat, avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, asunto-osakeyhtiöt sekä yhdistykset. (Tomperi 2018, 15.) Tilintarkastusvelvollisuus ei koske maatalousyrittäjiä ja yksityisiä toiminimiä. Julkisen sektorin, eli kuntien, valtion ja seurakuntien tilintarkastusvelvollisuutta säännellään kuntalaissa eivätkä tilintarkastuslain määräykset koske niitä. (Horsmanheimo & Steiner, 167-169.)

Tilintarkastuslaissa on määritelty poikkeuksia koskien tilintarkastusvelvollisuudesta vapautumista. Pienet yhteisöt ovat vapautettuja tilintarkastusvelvollisuudesta, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella täyttyy enintään yksi tilintarkastuslaissa määritellyistä seikoista:

1. ”Taseen loppusumma ylittää 100.000 euroa.
2. Liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200.000 euroa; tai
3. palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä.” (TTL 2:2)

Pienten yhteisöjen vapautus tilintarkastusvelvollisuudesta ei kuitenkaan koske automaattisesti asunto-osakeyhtiöitä, vaikka tilintarkastuslaissa määritellyt pienten yritysten rajat eivät ylittyisi. Asunto-osakeyhtiöt ovat tilintarkastusvelvollisia, jos yhtiön rakennuksessa on vähintään 30 huoneistoa tai jos vähintään kymmenesosan osakkeista omistavat tai kolmasosan kokouksessa edustetuista osakkeista omistavat osakkeenomistajat vaativat tilintarkastuksen toimitusta. (Asunto-osakeyhtiölaki 9:5) Pienten yhteisöjen vapautus tilintarkastajan valinnasta ei koske myöskään säätiöitä, vaan säätiössä tulee aina toimittaa tilintarkastus. (Säätiölaki 4:1) Tilintarkastusvelvollisia ovat aina myös säätiöt ja yhteisöt, joiden pääasiallinen toimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta sekä yhteisöt, joilla on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen rahoituksen ja liiketoiminnan johtamisessa. (TTL 2:2) Säännös kohdistuu erityisesti holding-yhtiöihin, jotka ovat aina tilintarkastusvelvollisia.

Tilintarkastuslaissa on määritelty poikkeus tilintarkastusvelvollisuudesta myös uusia yrityksiä koskien. Tilintarkastuslain (TTL 2:3.3) mukaan tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta uudessa yhteisössä, jolla ei ole vielä kahta tilikautta, jos on selvää, että pienten yhteisöjen rajat eivät ylity. Tilintarkastus tulee kuitenkin toimittaa, jos ei ole selvyyttä ylittävätkö rajat vai eivät. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 169.)

Tilintarkastusvelvollisuus voi muodostua tilintarkastuslain lisäksi useiden erityislakien perusteella. Tilintarkastuslain määräykset väistyvät, jos erityislaissa on määrätty toisin. Erityislakeja, joissa on määräyksiä tilintarkastusvelvollisuutta koskien, ovat esimerkiksi säätiölaki, osuuskuntalaki, osakeyhtiölaki ja laki luottolaitosten toiminnasta. Tilintarkastusvelvollisuus voi perustua lainsäädännön lisäksi myös vapaaehtoisuuteen, jolloin tilintarkastusvelvollisuudesta voidaan määrätä esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai yhteisön säännöissä. (Tomperi 2018, 15.)

Tilintarkastajan valinnasta päättää osakeyhtiössä yhtiökokous. Vähintään yhden tilintarkastajan tulee olla yhtiökokouksen valitsema. Jos yhtiölle valitaan enemmän kuin yksi tilintarkastaja, voidaan osakeyhtiölain mukaisesti määrätä muiden tilintarkastajien valinnasta muilla tavoin. (Tomperi 2018, 27-28.) Asunto-osakeyhtiössä tilintarkastajan valinnan tekee yhtiökokous. (Asunto-osakeyhtiölaki 9:2 §)

Kommandiittiyhtiössä tilintarkastajan valinnasta vastaa yksimielisellä päätöksellä vastuunalaiset yhtiömiehet ja yhtiösopimuksessa voidaan määrätä siitä, kuka vastuunalaisista yhtiömiehistä valinnan tekee. Yhdistyksissä tilintarkastajan valitsee yhdistyksen ko-

kous ja yhdistyksessä tulee valita tilintarkastaja ja varatilintarkastaja. Pienessä, tilintarkastuksesta vapautetussa yhdistyksessä tulee valita toiminnantarkastaja, ellei tilintarkastajaa valita. (Horsmanheimo & Steiner 2017,174-175.) Osuuskunnissa tilintarkastajan valitsee osuuskunnan kokous. Pienellä osuuskunnalla on mahdollisuus valita toiminnantarkastaja, ellei tilintarkastajaa valita. (Tomperi 2018, 27.)

Tilintarkastuslain (TTL 2:3) mukaisesti yhteisön tulee valita lisäksi myös varatilintarkastaja, jos tilintarkastajaksi ei ole valittu tilintarkastusyhteisöä. Yhteisön tulee valita KHT-tilintarkastaja tai KHT-tilintarkastusyhteisö, jos kyseessä on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö, tai jos yhteisön tai säätiön päätyneellä tilikaudella täyttyy vähintään kaksi seuraavista tilintarkastuslaissa määritetyistä edellytyksistä:

1. Taseen loppusumma ylittää 25.000.000 euroa.
 2. Liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 50.000 euroa
 3. Yhteisön tai säätiön palveluksessa on keskimäärin yli 300 henkilöä.
- (TTL 2:5)

2.3 Tilintarkastajan tehtävät

Tilintarkastajan pääasiallinen tehtävä on suorittaa lakisääteinen tilintarkastus. Tilintarkastus sisältää yhteisön säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen. (TTL 3:1) Lakisääteisten tilintarkastusten lisäksi tilintarkastajan työhön sisältyy useita lisäpalveluja, jotka voivat perustua lainsäädäntöön tai erilliseen sopimukseen. Tilintarkastajien tekemät erityistarkastukset ja erityiset tarkastukset eivät perustu lainsäädäntöön eivätkä ne ole tilintarkastuksia. Valvontatehtävien lisäksi tilintarkastajat yleensä tarjoavat muitakin palveluja, kuten alan konsultointia. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 27-28.)

Tilintarkastajat tekevät myös ei-lakisääteisiä yleisluontoisia tarkastuksia eli niin kutsuttuja ”limited review”-tarkastuksia. Yleisluontoisen tarkastus ei ole lakisääteistä tilintarkastusta eikä siinä noudateta tilintarkastuslain asettamia vaatimuksia. Yleisluontoinen tarkastus on vain rajoitetun varmuuden antava toimeksianto, josta ei anneta tilintarkastuskertomusta ja sen laajuus ja sisältö perustuu toimeksiantajan kanssa tehtyyn sopimukseen. Yleisluontoisen tarkastuksen sääntely perustuu ISRE 2400 ja ISRE 2410 kansainvälisiin standardeihin. Tilintarkastaja tekevät myös erityistarkastuksia. Erityistarkas-

tuksen toimeenpano edellyttää yhteisöltä tai säätiöltä hyväksyvää päätöstä yhtiökokoukselta, jonka jälkeen haetaan lupaa aluehallintovirastolta, joka hyväksyessään hakemuksen määrää erityistarkastuksen toimittajaksi tilintarkastusyhteisön tai tilintarkastajan. (Halonen & Steiner 2017, 451-453.)

Tilintarkastajan tehtäviin sisältyy myös muissa laeissa ja asetuksissa säänneltyjen kirjallisten lausuntojen antaminen tuomioistuimille, viranomaisille ja rekisteriviranomaisille ja tilintarkastajan tulee noudattaa tilintarkastuslakia myös näissä tehtävissään. (TTL 1:2)

Tilintarkastajan antamista lausunnoista, eli varmennustoimeksiannoista, voidaan esimerkkeinä mainita seuraavat osakeyhtiölain mukaiset tehtävät:

- Rekisteriviranomaiselle annettava todistus osakeyhtiölakien noudattamisesta osakkeiden maksamisessa (OYL 8:2) ja maksullisen osakeannin tai osakepääomasijoituksen yhteydessä. (Tomperi 2018, 175-176.)
- Osakeyhtiön perustamisessa annettava lausunto yhtiön laatimasta apporttiselvityksestä ja siitä onko apporttiomaisuudella vähintään maksua vastaava arvo yhtiölle. (OYL 6:2 ja 8:2)
- Sulautumistilanteessa annettava lausunto sulautumissuunnitelmasta ja tytäryhtiösulautumisesta siitä, vaarantaako sulautuminen yhtiön velkojen maksun. Tilintarkastajan annettava todistus siitä, saako vastaanottaja täyden vastikkeen omaan pääomaan merkitystä määrästä. (Tomperi 2018, 179-180.)
- Jakautumistilanteessa annettavan lausunto jakautumissuunnitelmasta ja todistus jakautumisvastikkeesta rekisteriviranomaiselle. (Tomperi 2018, 183.)
- Avoimen- tai kommandiittiyhtiön muuttuessa osakeyhtiöksi annettava lausunto rekisteriviranomaiselle. (Halonen & Steiner 2018, 432-433.)
- Selvityksen laatiminen yrityssaneeraustilanteessa. (Halonen & Steiner, 2018, 435.)

Tilintarkastajien tehtäviin sisältyy lakisääteisten todistusten ja lausuntojen lisäksi lukuisia erilaisia ei-lakisääteisiä raportointitehtäviä. Tyypillisiä ei-lakisääteisiä tilintarkastajan raportteja ovat esimerkiksi TEKES-tarkastusraportit, joita edellytetään yhteisön hakiessa avustusta teknologian kehittämiseen ja voimavaratodistukset sekä muut saataviin avustuksiin vaadittavat raportit. (Tomperi 2018, 186.)

2.4 Tilintarkastuksen sääntely ja valvonta

Tilintarkastusta ja tilintarkastajan työtä säätelevistä laeista merkittävin on tilintarkastuslaki (1141/2015), joka uudistettiin vuonna 2016. Uudistuksen tarkoituksena oli saada tilintarkastus vastaamaan EU:n tilintarkastusdirektiivin ja -asetuksen uusiin vaatimuksiin. Keskeisimmät muutokset uudessa tilintarkastuslaissa koskivat tilintarkastajien hyväksymistä ja valvontaa. Uudistuksessa lakkautettiin niin kutsuttujen maallikkotilintarkastajien tarkastusoikeus ja toteutettiin tutkintojärjestelmän uudistus. Tilintarkastajan perustutkinnoksi säänneltiin HT-tilintarkastajatutkinto ja perustutkintoa täydentäviksi tutkinnoiksi säänneltiin KHT- eli yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön tilintarkastajan erikoistutkinto sekä JHT-eli julkishallinnon ja talouden tilintarkastajan erikoistutkinto. Uuden lain mukaisesti Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonta ja sen alaisena toimiva tilintarkastuslautakunta vastaavat tilintarkastajien valvonnasta. Ennen lain uudistusta käytössä olleet yksityisen puolen ja julkisen puolen erilliset järjestelmät lopetettiin, laadittiin laki Julkishallinnon- ja talouden tilintarkastuksesta (1142/2016) ja siirryttiin tilintarkastuslain sääntelyyn. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 110-115.)

Tilintarkastuslaki sisältää sääntelyä koskien esimerkiksi tilintarkastusvelvollisuutta, tilintarkastajan esteellisyyttä, riippumattomuutta, salassapitovelvollisuutta, raportointia ja tilintarkastajan korvausvelvollisuutta ja rangaistuksia. Lisäksi sääntelyä löytyy tilintarkastajan hyväksymisestä ja rekisteröinnistä sekä tilintarkastuksen ja tilintarkastajien valvontaa koskien. (Tomperi 2016, 13-15.)

Tilintarkastuslain lisäksi tilintarkastusta ja tilintarkastajia säänteleviä lakeja ovat:

- valtioneuvoston tilintarkastuksesta antama asetus 1377/2015.
- laki julkishallinnon ja talouden tilintarkastuksesta 1142/2015.
- työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä 1442/2015.
- laki tilintarkastajan vuosimaksusta ja laadunvalvonnan maksuista 1512/2015.
- EU:n tilintarkastusdirektiivi 2006/43/EY.

(Korkeamäki 2017, 9-11.)

Tilintarkastusta koskevaa sääntelyä löytyy lisäksi yhteisölainsäädännöstä, kuten osakeyhtiölaista, laista avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä, asuntoyhtiölaista, säätiölaista, yhdistyslaista ja osuuskuntalaista. Tilintarkastuslaki on yleislaki, jonka määräykset

väistyvät, jos muualla lainsäädännössä säädetään toisin. Tilintarkastuslaista ei kuitenkaan yleensä löydy ristiriitaisuuksia muiden lakien kanssa vaan sen säännöksiä sovelletaan muiden lakien ohella. (Tomperi 2016, 13-15.)

Tilintarkastusvalvonnasta ja ETA-valtioiden ulkopuolelta tulevien tilintarkastajien rekisteröintiä koskevaa sääntelyä löytyy Valtioneuvoston tilintarkastuksesta antamassa asetuksessa 1377/2015. Muita tilintarkastusta ja tilintarkastajaa sääteleviä lakeja ovat laki julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksesta (1142/2015), työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä (1142,2015), laki tilintarkastajan vuosimaksusta ja laadunvalvonnan maksuista. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018c ja Korkeamäki 2017, 9-11.)

Näiden lisäksi kaikkien EU-maiden tilintarkastusta sääntelee EU:n tilintarkastusdirektiivi (2006/43/EY), joka on ollut voimassa vuodesta 2006. EU:n tilintarkastusdirektiiviä uudistettiin merkittävästi direktiivillä 2014/56 sekä Euroopan parlamentin asetuksessa 537/2014, jotka tulivat voimaan kesällä 2016. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 114-115.) EU:n tilintarkastusdirektiivi sääntelee esimerkiksi tilintarkastajan koulutusta ja hyväksymistä, ammattieettisiä periaatteita, tilintarkastajan riippumattomuutta ja hyvää mainetta, kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamista, ammattieettisiä periaatteita sekä alan valvontaa ja viranomaisten toimintaa. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 130-138.) Samaan aikaan tuli voimaan myös yleisen edun kannalta merkittäviä yrityksiä, eli julkisia osakeyhtiöitä, vakuutusyhtiöitä ja luottolaitoksia, sääntelevä asetus, jota kutsutaan myös PIE-asetukseksi. Siinä säännellään esimerkiksi tilintarkastajalta kiellettyjä lisäpalveluita, väärinkäytöksen havainnointiin liittyvästä velvollisuudesta raportointiin, tilintarkastuskertomuksesta, palkkioista ja valvonnasta sekä laadunvalvonnasta. Asetus on nimeltään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista (537/2014). (Horsmanheimo & Steiner 2017, 138-154.)

Hyvä tilintarkastustapa velvoittaa tilintarkastajaa noudattamaan tilintarkastuksissa kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja.(TTL 4:3) Kansainväliset tilintarkastusstandardit laatii kansainvälisen tilintarkastajaliiton IFAC:n alla toimiva IAASB-komitea eli tilintarkastus- ja varmennusstandardilautakunta. Merkittävimpiä IAASB:n laatimia tilintarkastusstandardeja ovat ISA-standardit sekä ISQ 1-standardit. ISA-standardit sisältää erityisesti ohjeita tilinpäätöksen tarkastuksesta, tilintarkastuksen vaiheiden periaatteisiin ja tavoitteisiin sekä itse tarkastustyöhön ja tilintarkastustyön dokumentointiin. ISAQ 1- standardi

taas ohjaa muita tehtäviä kuin lakisääteistä tilintarkastusta ja se sisältää määräyksiä koskien laadunvalvontaa. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018c ja Horsmanheimo & Steiner 2017, 160-164.) ISA-standardit siis koskevat ainoastaan tilinpäätöksen tarkastamista sekä sääntelevät sitä, miten tilintarkastus tulee tehdä. Kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja ei ole vielä toistaiseksi hyväksytty EU:ssa, jonka vuoksi niiden noudattamisen velvoittavuus perustuu toistaiseksi ainoastaan hyvän tilintarkastustavan noudattamiseen. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 158-161.)

Tilintarkastuslaki (TTL 4:3) velvoittaa tilintarkastajaa noudattamaan hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuslaissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan. Hyvä tilintarkastustapa perustuu lakien ja asetusten, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, IESBA:n (International Ethics Standards Board for Accountants) eettisiin sääntöihin ja ammattieettisiin periaatteisiin, tuomioistuinten ja viranomaisten päätöksiin, tilintarkastusalan järjestöjen antamiin ohjeisiin ja huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattamaan tilintarkastuskäytäntöön. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018c) Tilintarkastajan tulee noudattaa hyvää tilintarkastustapaa kaikissa suorittamisissa tehtävissä, ei ainoastaan lakisääteistä tilintarkastusta tehdessään. Hyvä tilintarkastustapa voidaan sisällöllisesti jakaa hyvän tilintarkastustavan periaatteiden noudattamiseen sekä työmenetelmiin ja käytäntöihin, joita huolelliset ammattihenkilöt käyttävät. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 158.)

Hyvän tilintarkastustavan periaatteisiin sisältyy muun muassa tilintarkastuslaissa määritellyt periaatteet. Tilintarkastuslaki (TTL 4:1§) velvoittaa tilintarkastajaa työssään suorittamaan tilintarkastuslaissa määritellyt tehtävät ammattitaitoisesti, objektiivisesti, rehellisesti sekä säilyttämään ammatillisen kriittisyyden ja tekemään tehtävät huolellisesti yleinen etu huomioiden. Ohjeistuksia tilintarkastajan eettiselle toiminnalle antaa myös IFAC:n alla toimiva IESBA-komitea, joka on julkaissut eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille. Tilintarkastajan tulee noudattaa työssään tilintarkastuslain sääntelemän hyvän tilintarkastustavan periaatteiden lisäksi IESBA:n antamia ammattieettisiä periaatteita. (Kuva 3. IESBA:n eettiset periaatteet.)

Peruseriaatteet

- Rehellisyys. Oltava suora ja rehellinen kaikissa ammattiin liittyvissä suhteissa ja liikesuhteissa.
- Objektivisuus. Ei saa antaa tarkoitushakuisen suhtautumisen, intressiristiriitojen tai toisten osapuolten epäasianmukaisen vaikutuksen syrjäyttää ammattiin tai liiketoimintaan liittyvää harkintaa.
- Ammatillinen pätevyys ja huolellisuus. Pidettävä ammatilliset tietonsa ja taitonsa vaadittavalla tasolla sen varmistamiseksi, että asiakas tai työnantaja saa pätevää ammatillista palvelua, joka perustuu ajan tasalla oleviin ammatillisiin käytäntöihin, lainsäädäntöön ja tekniikoihin, sekä toimittava tunnollisesti ja sovellettavien teknisten ja ammatillisten standardien mukaisesti.
- Salassapitovelvollisuus. Pidettävä ammattiin liittyvien suhteiden ja liikesuhteiden perusteella saamansa tieto luottamuksellisena ja sen vuoksi ei saa antaa mitään tällaista tietoa kolmansille osapuolille ilman asianmukaista ja nimenomaista valtuutusta, ellei tiedon antaminen perustu lakisääteiseen tai ammattiin liittyvään oikeuteen tai velvollisuuteen, eikä käyttää tietoa tilintarkastusammattilaisen tai kolmansien osapuolen henkilökohtaiseksi eduksi.
- Ammatillinen käyttäytyminen. Noudatettava relevantteja säädöksiä ja määräyksiä ja vältettävä kaikkea ammattikunnan mainetta heikentävää toimintaa.

Kuva 2. IESBA:n eettiset peruseriaatteet. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 479.)

Ammatillisuus- ja huolellisuusperiaate velvoittaa tilintarkastajaa pitämään ajan tasalla ammatilliset tietonsa ja taitonsa. Tämän valvomisesta Suomessa vastaa Patentti- ja rekisterihallitus. Ammatillisten tietojen ja taitojen ylläpitäminen edellyttää tilintarkastajalta jatkuvaa koulutustautumista ja toimimista lakisääteisissä tilintarkastustehtävissä. Patentti- ja rekisterihallituksen ohjeistuksen mukaan tulee vaatimusten täyttymiseksi HT-tilintarkastajan tehdä 100 tuntia ja 15 tilintarkastustehtävää kolmen vuoden ajanjaksolla, KHT-

tilintarkastajan tulee tehdä 200 tuntia ja 30 tilintarkastustehtävää kolmen vuoden ajanjaksolla ja JHT-tilintarkastajan tulee tehdä KHT-tilintarkastajan vaatimusten lisäksi vielä 200 tuntia julkishallinnon ja -talouden tilintarkastustehtäviä kolmen vuoden ajanjaksolla. (Patentti- ja rekisterihallitus 2018.) Koulutusvaatimusten täyttäminen edellyttää tilintarkastajan hankkimaan 120 tuntia Patentti- ja rekisterihallituksen hyväksymää koulutusta kolmen vuoden ajanjaksolla. Koulutuksen hyväksymisedellytyksenä on, että koulutus koskee tilintarkastusta ja muita varmennustoimeksiantoja, kirjanpitoa tai laskentatoimea tai verotusta ja yhteisölainsäädäntöä. Hyväksytyjä koulutustapoja ovat esimerkiksi lisäkoulutukset ja tilintarkastusalan seminaarit, verkko-opiskelu ja laaduntarkastustehtävissä ja lautakuntatyössä toimiminen. Tilintarkastaja on velvollinen toimittamaan vuosittain Patentti- ja rekisterihallitukselle valvontailmoituksen työtehtävistään ja koulutuksestaan, jonka avulla valvotaan työtehtävien ja koulutusvaatimusten täyttymistä. (Patentti- ja rekisterihallitus 2018a.)

Hyvän tilintarkastustavan noudattaminen edellyttää tilintarkastuksessa noudatettavan myös tilintarkastusalan merkittävien järjestöjen antamaa ohjeistusta ja suosituksia. Suomessa merkittävässä asemassa järjestönä toimii Suomen Tilintarkastajat ry, jonka toimintaan kuuluu esimerkiksi koulutusten järjestäminen, tilintarkastajien ohjeistus ja erilaisten mallien, ammattialan kirjallisuuden tuottaminen. Tilintarkastajan tulee työssään noudattaa myös huolellisten ammattihenkilöiden noudattamaa tilintarkastuksen menettelytapoja ja tilintarkastuskäytäntöjä. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018c.)

Suomessa tilintarkastuksen ja tilintarkastajien valvonnasta, ohjauksesta ja kehittämisestä vastaa Patentti- ja rekisterihallituksen alaisena toimiva tilintarkastusvalvonta. Sen tehtäviin lukeutuvat esimerkiksi tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen hyväksyminen ja hyväksynnän lakkauttaminen, tilintarkastajien rekisteröinti, tilintarkastajien laadunvalvonta ja tilintarkastajien hyväksymisedellytysten ylläpitotehtävät. Näiden lisäksi tilintarkastusvalvonnan vastuulla on tilintarkastusalan yleinen ohjaus ja kehittäminen, kansainvälinen tiedonvaihto ja muut tehtävät, jotka sille on määrätty tilintarkastuslaissa ja Patentti- ja rekisterihallituksen taholta. (TTL 7 ja Horsmanheimo & Steiner 2017, 70-71.)

Tilintarkastusvalvonnan alaisena toimii Tilintarkastuslautakunta eli TILA. Tilintarkastuslautakunta tekee itsenäisiä ratkaisuja ja kannanottoja, jotka toimivat ohjeena hyvästä tilintarkastustavasta. Viranomaisten päätösten ohella hyvä tilintarkastustapa muotoutuu myös tuomioistuinten antamien ratkaisujen ja päätösten mukaan. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018c.)

Tilintarkastuksen laadun ylläpidon ja kehittämisen vuoksi kaikille tilintarkastajille tehdään laaduntarkastus, jossa erityiskoulutuksen saanut tilintarkastukseen hyvin perehtynyt laaduntarkastaja tarkastaa yksittäisen tilintarkastajan tekemää tilintarkastustyötä ja siihen liittyvää tilintarkastusaineistoa. Tarkastuksen lopputuloksena laaduntarkastaja antaa arvionsa siitä, onko tilintarkastustyö tehty tilintarkastusta sääntelevien lakien ja muiden säädösten, kansainvälisten tilintarkastusstandardien edellyttämällä tavalla sekä antaa arvionsa siitä, onko vaadittamat laadunvalvontajärjestelmät sekä työn resursointi asianmukaisella tasolla. (Tomperi 2018,25-26.) Tilintarkastuksen laaduntarkastus tehdään tilintarkastajille kuuden vuoden välein ja kolmen vuoden välein niille tilintarkastusyhteisöille, jotka tekevät julkisten osakeyhtiöiden, vakuutusyhtiöiden ja luottolaitosten, eli yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastuksia. Laadunvalvonta voidaan kuitenkin aina toteuttaa määrätyistä ajanjaksoista huolimatta, jos tilintarkastusvalvonnan riskiperäisen arvioinnin mukaan se nähdään tarpeelliseksi. Vuonna 2018 Suomessa tehtiin yhteensä 85 kpl laaduntarkastusta ja edeltävänä vuonna 2017 niitä tehtiin 235 kpl. Vuonna 2018 tehdyistä laaduntarkastuksista hylättiin 19 %, hyväksyttiin 35 %, laaduntarkastuksen uusintaan joutui 35 % ja keskeytyneitä laaduntarkastuksia oli 11%. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019a.)

2.5 Tilintarkastajan vastuu

Tilintarkastajan vastuu jaotellaan tyypillisesti kolmeen osa-alueeseen: kurinpidolliseen vastuuseen, vahingonkorvausvastuuseen sekä rikosoikeudelliseen vastuuseen. (Halonen & Steiner 2017, 500.)

Tilintarkastajien valvonnasta vastaa Suomessa Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonta, jonka alaisena toimiva itsenäisiä ratkaisuja tekevä tilintarkastuslautakunta vastaa kurinpidollisten seuraamusten asettamisesta tilintarkastajille. Valvonta keskittyy erityisesti siihen, noudattaako tilintarkastusyhteisö tai tilintarkastaja tilintarkastuslakia ja hyvää tilintarkastustapaa ja ovatko tilintarkastajien hyväksymisedellytykset edelleen voimassa. Tilintarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida ja ottaa kantaa siihen, onko tilintarkastaja noudattanut velvoitteita ja säännöksiä tai onko tilintarkastajan toiminnassa moitittavaa näihin nähden.(Tomperi 2016, 181-182 ja Horsmanheimo & Steiner 2017, 541-542.) Tilintarkastuslautakunta voi antaa seuraamuksena huomautuksen,

varoituksen, peruuttaa hyväksymisen, antaa määräaikaisen kiellon toimia tilintarkastajana, määrätä kiellon toimia hallintoelimen jäsenenä tilintarkastusyhteisössä tai määrätä seuraamusmaksun. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019b.)

Kurinpitoseuraamuksista lievin, eli huomautus, annetaan jos tilintarkastaja on huolimattomuudesta menettellyt tilintarkastuslain säännösten vastaisesti ja menettelyllä on ollut vähäiset taloudelliset merkitykset, moitittava menettely on ollut vähäistä tai asiaan liittyy lieventäviä asianhaaroja. Jos huomautusta ei voida pitää riittävänä seurauksena moitittavasta menettelystä, tulee tilintarkastajalle antaa varoitus. Tilintarkastajalle voidaan antaa enintään kolme vuotta kestävä määräaikainen kiello tehdä tilintarkastuksia ja allekirjoittaa tilintarkastuskertomuksia, jos katsotaan että varoitus olisi liian lievä ja tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen liian ankara seuraamus moitittavasta menettelystä. Tilintarkastajalta voidaan kieltää vastaavaksi ajaksi myös tilintarkastusyhteisön hallintoelimityksissä toimiminen, jos hänen todetaan toimineen erityisen moitittavalla tavalla päätöksenteossa. Tilintarkastajan hyväksyminen voidaan peruuttaa, jos todetaan ettei tilintarkastaja täytä hyväksymisen edellytyksiä tai jos tilintarkastaja on tahallisesti tai törkeän huolimattomasti toiminut tilintarkastajaa koskevan lainsäädännön vastaisesti. Hyväksynnän peruuttaminen edellyttää, että tilintarkastaja ei ole aiemmin samastaan varoituksesta huolimatta korjannut menettelytapojaan. (TTL 10:1-4)

Tilintarkastajalle voidaan määrätä seuraamusmaksu, jos hän rikkoo tilintarkastuslain (TTL 4.11) määräyksiä siirtymisestä tilintarkastettavana olleen yhteisön palvelukseen. Valtiolle maksettava seuraamusmaksu voi olla enintään 50.000 euroa. (TTL 10:5 §)

Seuraavissa case-esimerkeissä esitellään tilintarkastuslautakunnan antamia ratkaisuja ja tilintarkastajille annettuja kurinpidollisia seuraamuksia.

Case 1. Tilintarkastajan tulee antaa tilintarkastuksessaan lausunto siitä, onko toimintakertomus laadittu säännösten mukaisesti ja ovatko sen tiedot yhdenmukaisia tilinpäätöksen kanssa. Case-esimerkissä tilintarkastaja ei ollut antanut lausuntoa toimintakertomuksesta ja tilintarkastuslautakunta antoi tilintarkastajalle huomautuksen. (Kuva 4. Tilintarkastuslautakunnan päätös, huomautus tilintarkastajalle.)

Tilintarkastuslautakunta 22.3.2019

Päätös: PRH-3403-10000-2018 (pdf, 0,26 Mt)

Tiivistelmä päätöksestä: Tilintarkastaja ei ollut antanut tilintarkastuskertomuksessaan lausuntoa toimintakertomuksesta, vaikka X Oy oli laatinut toimintakertomuksen ja liittänyt sen tilinpäätökseensä. Tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan tilintarkastuskertomuksessa on annettava lausunto siitä, onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti ja ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. Tämä säännös ei ole tahdonvaltainen tai siten ehdollinen, että tilintarkastaja voisi ammatillisen harkintansa perusteella jättää tilintarkastuskertomuksessa antamatta lausunnon toimintakertomuksesta. Tilintarkastuslautakunta katsoi, että tilintarkastaja oli huolimattomuudesta menettänyt tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:n edellyttämän hyvän tilintarkastustavan vastaisesti jättäessään antamatta lausunnon toimintakertomuksesta tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuslautakunta päätti antaa tilintarkastajalle huomautuksen.

Asiasanat: tilintarkastuskertomus, tilintarkastajan lausunto, toimintakertomus, huomautus

Kuva 3. Tilintarkastuslautakunnan päätös, huomautus tilintarkastajalle. (Patentti- ja rekisterihallitus 2019c.)

Case 2. Asunto-osakeyhtiössä tilintarkastajan valitsee yhtiökokous. Tilintarkastajalla on velvollisuus varmentaa, että hänet on valittu yhtiökokouksessa tilintarkastajaksi eikä yhtiökokous voi valtuuttaa hallitusta valitsemaan tilintarkastajan. Case-esimerkissä tilintarkastajan oli valinnut tehtävänsä asunto-osakeyhtiön hallitus yhtiökokouksen valtuutuksella. Tilintarkastuslautakunta antoi tilintarkastajalle varoituksen.

Tilintarkastuslautakunta 14.11.2017

Päätös: PRH 394-10000-2017 (pdf, 0,26 Mt)

Tilintarkastaja oli suorittanut tilintarkastuksen ilman yhtiökokouksen suorittamaa valintaa tehtävään. Tilintarkastaja esitti asunto-osakeyhtiön pöytäkirjoilla selvityksen, että hänet oli valittu tilintarkastajaksi yhtiön hallituksen päätöksellä ja että yhtiökokous oli valtuuttanut hallituksen valitsemaan tilintarkastajan. Hyväksytyt tilintarkastajan on tullut olla tietoinen tilintarkastajan valitsemisessä noudatettavasta lain mukaisesta päätöksentekomenettelystä ja siitä, että yhtiökokous ei voi pätevästi delegoida toimivaltaansa tilintarkastajan valinnassa yhtiön hallitukselle. Tilintarkastaja oli toiminut hyvän tilintarkastustavan ja tilintarkastajan ammattieettisten periaatteiden vastaisesti. Hänelle annettiin seuraamuksena varoitus.

Asiasanat: tilintarkastajan valinta, oikeus suorittaa tilintarkastus

Kuva 4. Tilintarkastuslautakunnan päätös, varoitus tilintarkastajalle. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.)

Case 3. Tilintarkastajaa ei oltu valittu tehtäväänsä yhtiökokouksessa osakeyhtiölain edellyttämällä tavalla. Tilintarkastaja ei toimittanut tilintarkastajalle tilintarkastustyöstään

tilintarkastusdokumentaatiota. Tilintarkastaja oli raportoinut suorittaneensa hallinnon tarkastuksen, saadakseen riittävän varmuuden siitä, että hallinto on hoidettu yhtiökokouksen ja lainsäädännön mukaisesti, vaikka yhtiökokouksia ei ollut pidetty. Tilintarkastuslautakunta antoi tilintarkastajalle varoituksen.

Tilintarkastuslautakunta 11.12.2018

Päätös: PRH-1650-10000-2018 (pdf, 0,47 Mt)

Tiivistelmä päätöksestä: Tilintarkastaja oli 23.10.2012 antanut osakeyhtiölle tilintarkastuskertomukset vuosina 2009-2012 päättyneiltä tilikausilta ja 6.4.2017 vuosina 2014-2017 päättyneiltä tilikausilta. Hän oli kertomansa mukaan suorittanut tilintarkastukset yhtiön pääosakkaan pyynnöstä. Asiassa ei saatu selvitystä siitä, että tilintarkastajaksi valitseminen olisi tapahtunut osakeyhtiölain edellyttämällä tavalla yhtiökokouksen päätöksellä. Tilintarkastaja ei kehotuksista huolimatta toimittanut tilintarkastusvalvonnalle kyseisiä toimeksiantoja koskevaa tilintarkastusdokumentaatiota (tilintarkastajan työpapereita). Hänen selvityksensä mukaan hänellä ei ollut aihetta laatia dokumentaatiota, koska tarkastuksissa ei ollut ilmennyt mitään oleellisia virheitä tai puutteita. Tilintarkastuskertomuksissa oli todettu, että tilintarkastaja on tarkastanut osakeyhtiön tilinpäätökset. Asiassa saatu selvitys ei osoittanut, että tilintarkastaja olisi varmistunut siitä, että tilinpäätökset olisi vahvistettu yhtiökokouksissa. Näin ollen tilintarkastaja ei ollut voinut hankkia tilintarkastusevidenssiä muun muassa avaavien taseiden oikeellisuudesta. Tilintarkastaja oli raportoinut suorittaneensa tilintarkastuksissa hallinnon tarkastuksen saadakseen riittävän varmuuden siitä, että hallintoa on hoidettu lain ja yhtiökokousten päätösten mukaisesti, vaikka yhtiökokouksia ei ollut pidetty eikä niiden pöytäkirjoja näin ollen ollut käytettävissä. Tilintarkastuslautakunta totesi tilintarkastajan toimineen tilintarkastuslain edellyttämän hyvän tilintarkastustavan vastaisesti ja päätti antaa hänelle varoituksen.

Kuva 5. Tilintarkastuslautakunnan päätös, varoitus tilintarkastajalle 2. (Patentti- ja rekisterihallitus 2018b.)

Tilintarkastaja on vahingonkorvausvelvollinen aiheuttamastaan vahingosta. Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuus perustuu tilintarkastuslakiin (TTL 10:9), jonka mukaisesti tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on lakisääteistä tilintarkastusta tehdessään aiheuttanut yhteisölle tai säätiölle tahallisesti tai huolimattomuut-taan. Vahingonkorvausvelvollisuus koskee myös tilannetta, jossa tilintarkastaja rikkoo tilintarkastuslakia, yhteisölakia, yhtiöjärjestystä, yhteisösopimusta tai sääntöjä ja vahin-koa aiheutuu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle, jäsenelle tai muulle kolmannelle osa-puolelle. Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuus rajautuu koskemaan vain tilintar-kastuslaissa määriteltyjä tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuutta ei siten sovelleta mui-hin tilintarkastajan tehtäviin kuten esimerkiksi erityistilintarkastuksiin, konsultointiin ja muihin neuvontatehtäviin. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 503.)

Vahingonkorvausvelvollisuuden syntymisen edellytyksenä on, että vahinko johtuu tilin-tarkastajan huolimattomasta tai tahallisesta toiminnasta, on syntynyt taloudellista vahin-koa jonka arvo voidaan määritellä ja vahingon ja tilintarkastajan toiminnan välillä voidaan

todeta selkeä syy-yhteys. (Korkeamäki 2017, 30-31.) Suuri osa tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuutta koskevista oikeustapauksista koskee lakisääteistä tilintarkastusta ja tilintarkastajan antamaa tilintarkastusta ja sen sisältöä. Vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä, jos tilintarkastaja ei ole suorittanut lakisääteistä tilintarkastusta hyvän tilintarkastustavan mukaisesti tai tilintarkastuskertomuksessa ei ole esitetty tarpeellisia huomautuksia (Tomperi 2016, 183.) Vahingonkorvausvastuu voi aiheutua myös muista tilintarkastajan antamista lakisääteisistä lausunnoista ja todistuksista, joista esimerkiksi yhteisön sulautumis- ja jakautumistilanteessa annettavat yrityskauppojen kauppahintaa koskevat lausunnot voivat olla riskialttiita oikeustapauksille. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 521.)

Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuudessa huomioitavaa on, että tilintarkastaja ei ole vahingonkorvausvastuussa ainoastaan omasta toiminnastaan, vaan vastuu koskee myös hänen apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuuttaan aiheuttamaa vahinkoa. (TTL 10:9) Tilintarkastusyhteisössä vahingonkorvausvastuussa on päävastuullinen tilintarkastaja ja yhteisö itse. (TTL 10:9.3)

Tilintarkastaja on lähtökohtaisesti korvausvelvollinen tuottamuksellisesti aiheutetusta vahingosta täysimääräisenä. Vahingonkorvausten suurudelle ole määritelty rajoja lainsäädännössä. Määrän kohtuullistamisesta ja sovittelusta löytyy sääntelyä vahingonkorvauslaista. Tilintarkastajille onkin merkittävää huolehtia asianmukaisten vastuuvakuutusten olemassaolosta, jolloin voidaan minimoida vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyviä riskejä. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 185 ja Tomperi 2016, 185.)

Alla case-esimerkki tapauksesta, jossa käsitellään tilintarkastajana vahingonkorvausvelvollisuutta.

Case 4. Tilintarkastaja A oli antanut lakisääteisen todistuksen siitä, että Osakeyhtiön A:n osakepääoma on maksettu Firma B:n toimesta ja se on Osakeyhtiö A:n hallussa, vaikka osakepääomaa ei tosiasiallisesti oltukaan maksettu. Tilintarkastaja A oli saanut maksusta vahvistuksena ainoastaan Osakeyhtiö A:n hallituksen jäsenen allekirjoittaman käteismaksukuitin, jonka mukaan osakepääoma oli maksettu käteisellä kokonaisuudessaan. Osakepääomaa ei oltu maksettu eikä se ollut Osakeyhtiö A:n hallussa. Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan Tilintarkastaja A ei olisi saanut kyseisen kuitin perusteella antaa todistusta siitä, että osakepääoma on maksettu. Päätöksen mukaan Tilintarkastaja A on aiheuttanut yhtiölle puuttuvaa pääomaa vastaavan vahingon ja Tilintarkastaja A veloitettiin maksamaan Osakeyhtiö A:n konkurssipesälle yhteisvastuullisesti

Firma B:n ja Osakeyhtiö A:n hallitusten jäsenten kanssa osakepääomaa vastaavan korvauksen 100.000 markkaa korkoineen ja oikeudenkäyntikulut. (KKO:1991:25)

Tilintarkastaja on rikosoikeudellisesti vastuussa tekemästään teosta, joka on säädetty rangaistavaksi ja josta hänet voidaan asettaa syytteeseen ja tuomita rangaistus. Tilintarkastajan rikosoikeudellista vastuuta säännellään useassa laissa, joista esimerkkinä voidaan maininta tilintarkastuslaki, rikoslaki ja osakeyhtiölaki. (Horsmanheimo & Steiner 2017,527-528.) Tilintarkastusrikoksien sääntely perustuu rikoslakiin ja lievempää tilintarkastusrikkomusta säännellään tilintarkastuslaissa.

Tilintarkastusrikkomuksia ovat tilintarkastuslain (TTL 10:10) mukaisesti tilintarkastuslain säännösten rikkominen tilintarkastuskertomuksen laatimisessa, väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen tilintarkastuskertomuksessa tai tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttäminen. Huomioitavaa on, että tilintarkastusrikkomuksen edellytyksenä on aina tahallisuus tai törkeä huolimattomuus, pelkästään huolimattomuuden vuoksi annettu virheellinen tilintarkastuskertomus ei täytä tilintarkastusrikkomuksen edellytyksiä. Tilintarkastusrikkomuksesta tuomio on sakko.(Korkeamäki 2017, 31-32.)

Tilintarkastajan tulee noudattaa tilintarkastuslain (TTL 3:5) säännöksiä tilintarkastuskertomusta laatiessaan. Tilintarkastuskertomuksen antaminen puutteellisenä tai virheellisenä on tilintarkastusrikkomus. Virheellinen tilintarkastuskertomus voi sisältää esimerkiksi harhaanjohtavaa, virheellistä tai väärää tietoa ja puutteellinen tilintarkastuskertomus on kyseessä tilanteessa, jossa tilintarkastajan olisi tullut esittää tilintarkastuskertomuksen lausunnossaan jokin olennainen asia, joka on jätetty esittämättä.(Horsmanheimo & Steiner 2017, 521-522.) Tilintarkastaja voi syyllistyä tilintarkastusrikkomukseen myös jättämällä tilintarkastuskertomuksen antamatta. Tilintarkastajalla on kuitenkin oikeus olla antamatta tilintarkastuskertomusta, jos kyseessä on tilanne, jossa tilintarkastuksen toimeksiantajayrityksen hallitus tai muu johto on laiminlyönyt tilinpäätöksen laatimista koskevia velvollisuuksiaan. (Horsmanheimo ym. 2017, 521-522.)

Tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttö on tilintarkastusrikkomus, josta rangaistuksena on sakko. Tilintarkastuslain (TTL 6:6) säännösten mukaisesti ammattinimikkeitä HT-tilintarkastaja, KHT-tilintarkastaja, JHT-tilintarkastaja, tilintarkastusyhteisö ja näiden lyhenteitä saa käyttää ainoastaan tilintarkastuslain mukaisesti tilintarkastajaksi tai tilintarkastusyhteisöksi hyväksytty ja Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusrekisteriin rekisteröity henkilö tai tilintarkastusyhteisö. (Horsmanheimo ym. 2017,521-522.)

Tilintarkastusrikosta säännellään rikoslaisissa, jonka mukaan tilintarkastuslain (TTL 3:5) säännöstä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta rikkonut tulee tuomita tilintarkastusrikoksesta, ellei teko ole vähäinen tai lainsäädännössä säädetä teolle ankarampaa rangaistusta. Tilintarkastusrikoksesta tuomio on sakkorangaistus tai vankeusrangaistus enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 30:10a) Tämä edellyttää, että tilintarkastuslain säännöksen rikkomista ei voida nähdä vähäisenä ja tuomio tilintarkastusrikkomuksesta ei olisi riittävä. Tilintarkastusrikos edellyttää, että teko on ollut tahallinen, huolimattomuus tai epähuomioissa tehty teko ei täytä tilintarkastusrikoksen määritelmää. Huolimattomuuden vuoksi virheellisenä annetusta tilintarkastuskertomuksesta ei voida tuomita tilintarkastusrikosta. Tilintarkastusrikos koskee ainoastaan tilintarkastajan antamaa tilintarkastuskertomusta lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Muista tilintarkastajan antamista lakisääteisistä lausunnoista ja todistuksista voidaan tuomita tilintarkastusrikkomuksesta, mutta ei koskaan tilintarkastusrikoksesta. (Horsmanheimo ym. 2017, 521-522.)

Tilintarkastaja voidaan tuomita rikoslain perusteella tuomita myös salassapitorikkomuksesta- tai rikoksesta. Tilintarkastajaa koskee salassapitovelvollisuus, jonka mukaan tilintarkastaja eikä hänen apulaisesta saa ilmaista ulkopuolisille tilintarkastuslaissa määritellyn tehtävän suorittamisen aikana saatua tietoa, ellei hänellä ole siihen salassapitovelvollisuuden kohteena olevan suostumusta, lainsäädännön asettamaa oikeutta tehdä näin tai asian ei katsota tulleen yleiseen tietoon. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan koske tilintarkastajan toiselle tilintarkastajalle tilintarkastusta varten luovuttamaa tietoa. Tilintarkastaja ei myöskään saa käyttää tällaista salaista tietoa omaksi tai toisen hyödyksi. Vähäisenä pidettävästä salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan tuomita salassapitorikkomuksesta, jolloin rangaistuksena on sakko tai salassapitorikoksesta, jolloin tuomio on sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi. (TTL 4: 8 ja RL 38:2) Rikoslain perusteella tilintarkastaja voidaan tuomita myös yrityssalaisuuden väärinkäytöstä ja yrityssalaisuuden rikkomisesta. (RL 30:5-6)

3 TILINTARKASTUSKOHTEET JA -VAIHEET

Tilintarkastuksen toteutus voidaan jaotella kolmeen osa-alueeseen: tilintarkastuksen suunnitteluvaiheeseen, toteutusvaiheeseen ja päättämivaiheeseen. Tilintarkastuskohteita ovat tilintarkastuslain (TTL 3:1) mukaisesti yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös sekä hallinto.

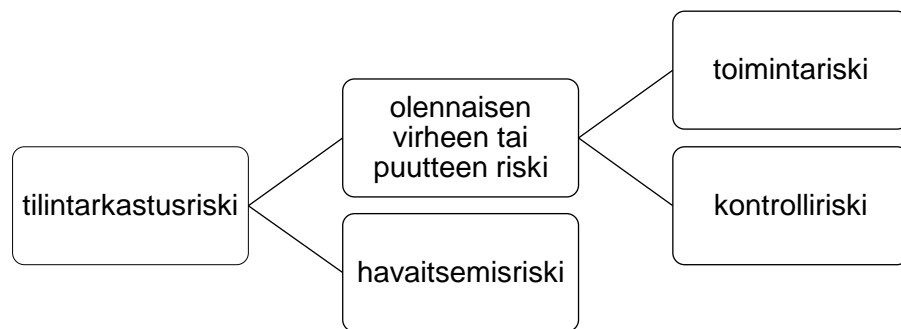
3.1 Tilintarkastuksen suunnittelu

Suunnitteluvaihe on tilintarkastustoimeksiannon ensimmäinen vaihe, jossa tilintarkastaja luo toimeksiannolle kokonaisstrategian eli yleissuunnitelman sekä tarkemman tarkastussuunnitelman. Yleissuunnitelmaa luodessa tilintarkastajan tulee selvittää toimeksiantajana toimivan yrityksen toiminnan luonne, sisäiset kontrolli- ja kirjanpitojärjestelmät, sekä määrittellä riskit ja tilintarkastuksen olennaisuusrajat. Lisäksi suunnitellaan tilintarkastustoimeksiannon toteutus ja valvonta. Yleissuunnitelmaa tehdessä huomioidaan tilintarkastettavan kohteen koko sekä kuinka vaativa tilintarkastus on. Yleissuunnitelman laatimiseen vaikuttaa myös se, onko kyseessä uusi toimeksianto vai tilintarkastajan jo aiemmin tarkastama ja valmiiksi tuttu tilintarkastusasiakas. Tilintarkastajan tulee suunnitteluvaiheessa tehdä myös arviointia liittyen tilintarkastuksen eettisiin vaatimuksiin, joihin liittyy esimerkiksi tilintarkastuksen riippumattomuuden arviointi. (Tomperi 2018, 40-48 ja Horsmanheimo & Steiner 2017, 235-242.)

Tilintarkastuksen yleissuunnitelman lisäksi laaditaan aina tarkempi ja yksityiskohtaisempi tilintarkastussuunnitelma, joka sisältää tarkemman kuvauksen suunnitelluista sekä tehdyistä toimenpiteistä sekä niiden laajuus, ajoitus ja luonne. (Tomperi 2018, 41.)

Suunnitteluvaiheessa keskeisenä toimenpiteenä on arvioida tilintarkastusriskiä sekä sen vaikutusta tarkastussuunnitelmaan. Tilintarkastusriski tarkoittaa Tomperin (Tomperi 2018, 33-34.) mukaan riskiä siitä, että tilinpäätös on olennaisesti virheellinen tai puutteellinen, ja tilintarkastaja ei havaitse tätä ja antaa vakiomuotoisen lausunnon. Tilintarkastusriski voidaan jakaa olennaisen virheellisyyden riskiin ja havaitsemisriskiin. (Kuva 9. Tilintarkastusriskin jakautuminen.)

Havaitsemisriskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa tilintarkastaja ei havaitse olennaista puutteellisuutta tai virheellisyttä. Havaitsemisriski on aina olemassa, koska tilintarkastaja tarkastaa vain olennaiset virheet ja puutteet. Tilintarkastajan riskiarvioinnin perusteella tehdään painotuksia siitä, mihin toimintoihin tarkastustoimenpiteitä keskitetään. Tilintarkastajan tavoitteena on suorittaa tehdyt toimenpiteet niin, että riski saadaan hyväksyttävän alhaiselle tasolle. Toimintariskillä tarkoitetaan tilinpäätöksen erän, liiketapahtuman lajin tai toiminnon virhealttiutta. Toimintariski vaihtelee aina toiminnon mukaisesti. Kontrolliriskillä tarkoitetaan riskiä siitä, että tilintarkastusasiakkaan sisäinen valvonta ei ole riittävää havaitakseen tilinpäätöksessä olevia olennaisia puutteita ja virheitä. Kontrolliriski pienenee, jos tilintarkastusasiakkaan sisäinen valvonta on toimivaa ja tehokasta. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 239-241 ja Tomperi 2018, 33-34.)

Kuva 6. Tilintarkastusriskin jakautuminen. (Tomperi 2018,33-34 ja Horsmanheimo & Steiner 2017,239-241.)

Tilintarkastuksen suunnittelussa sekä toteutuksessa keskeisessä roolissa on olennaisuuden käsite. Korkeamäki (Korkeamäki 2017, 45-46) määrittää olennaisuutta tilintarkastuksen tavoitteen kautta, jonka mukaan keskeinen tavoite on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyttä, jotka voidaan määrittää olennaisiksi sen perusteella, että ne yhdessä tai yksittäin voivat vaikuttaa tilinpäätöksen perusteella tehtäviin taloudellisiin päätöksiin. Tilintarkastaja käyttää ammatillista harkintaa ja kokemustaan olennaisuuden määrittämisessä. Olennainen virheellisyys voi perustua virheen määrään tai luonteeseen. Tilintarkastaja määrittää olennaiselle virheelle euromääräisen olennaisuusrajan, joka perustuu esimerkiksi tulokseen ennen veroja,

omaan pääomaan tai liikevaihtoon. Täten tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa olennaisiksi virheiksi katsotaan olennaisuusrajan ylittävä virheellisyys. Olennaisen virheen määrittelyssä tulee kuitenkin huomioida, että yksittäiset olennaisuusrajan alle jäävät virheet voivat kuitenkin kokonaisuutena muodostaa olennaisen virheellisyyden. (Korkeamäki 2017, 45-46 ja Tomperi 2018, 34-35.)

Suunnitteluvaiheeseen sisältyy myös useita toimeksiantoa valmistelevia tehtäviä, jotka liittyvät toimeksiannon hyväksymiseen ja toimeksiannon ehtoihin. Tilintarkastajan tulee laatia tilintarkastusasiakkaalle tilintarkastuksen toimeksiantokirje, jossa sovitaan toimeksiannon ehdoista. Toimeksiantokirjeen allekirjoittaa taho, joka vastaa tilinpäätöksen laatimisesta, tähän liittyvästä valvonnasta ja velvollisuudesta antaa tietoja tilintarkastajalle. Toimeksiantokirjeellä he vahvistavat ymmärtävänsä toimeksiannon ehdot sekä heitä koskevat vastuut ja veloitteet. Osakeyhtiössä vastaava taho on hallitus ja toimitusjohtaja. (Tomperi 2018, 48-52.) Tilintarkastajan tulee hankkia tilintarkastusasiakkaalta myös vahvistusilmoituskirje, jolla yhtiössä tilinpäätöksestä vastaava taho antaa vahvistuksensa siitä, että he ovat antaneet tarvittavat tiedot tilintarkastajalle ja täyttäneet velvollisuutensa tilinpäätöksen laatimisesta. (Tomperi 2018 52-54.)

3.2 Kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastus

Tilintarkastuskohteena olevassa kirjanpidon tarkastuksessa tavoitteena on selvittää, onko tilintarkastuskohteen kirjanpito tehty kirjanpitolain sääntelyn mukaisesti ja tuottaako se luotettavaa tietoa tilinpäätöksen laadintaan. Kirjanpitoa koskeva sääntely löytyy kirjanpitolaista, jonka toisessa luvussa säännellään kirjattavia liiketapahtumia, kirjanpitoja, liiketapahtumien kirjaamisperusteita, kirjaamisajankohtaa ja -järjestystä, tositteita ja liitetietotositteita, kirjausketjua sekä kirjanpitoaineistoa ja sen säilytystä. (KPL 2)

Kirjanpidon tarkastuksessa käytetään yleisesti toimintakohtaista tarkastusta, joka tarkoittaa, että tilintarkastusta tehdään valittu toiminto kerrallaan. Toimintoja voidaan rajata esimerkiksi palkkahallinnon tarkastukseen, ostojen ja ostovelkojen tarkastukseen, myyntisaamisten ja myyntien tarkastukseen tai verotuksen tarkastukseen. Yleisesti suuremmissa yrityksissä tilintarkastus toteutetaan tilikauden aikaisena tarkastuksena, jolloin tarkastusta suoritetaan valitut toiminnot kerrallaan. Kirjanpidon tarkastuksessa tarkastetaan tehtyjä liiketapahtumia, jolloin otetaan kantaa siihen ovatko kirjatut liiketapahtumat tilin-

tarkastuskohteelle kuuluvia ja todellisia, onko kirjattu kaikki liiketapahtumat ja ovatko kirjaukset oikein, onko kirjaukset tehty oikeille tileille ja tilikausille sekä onko tilikauden alussa tehty tilinavaus oikein. (Korkeamäki 2017, 60-61.)

Kirjanpidon tarkastuksessa otetaan kantaa myös siihen, toteutuuko kirjanpitoketju (audit trail) kirjanpitolain edellytysten mukaisesti. Kirjanpitolain (KPL 2:6) mukaisesti kirjanpito on järjestettävä niin, että liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten yhteys mahdollisten osakirjanpitojen kautta pääkirjanpitoon ja siitä tilinpäätökseen on vaikeuksitta todettavissa kumpaankin suuntaan. Tositteita säännellään kirjanpitolain toisessa luvussa (KPL 2:5) jossa määritellään tosittteen vaatimukset sekä todetaan, että liiketapahtuman, tosittteen ja kirjauksen välinen yhteys tulee olla todettavissa vaikeuksitta. Kirjanpitolain (2:5 b) mukaan tilinpäätöksessä esitetyn liitetiedon tulee perustua sen sisällön todentavaan tosittteeseen eli liitetietotosittteeseen, ellei sen perusta ole muuten ilmeinen. Myös esitetyn liitetiedon ja sitä todentavan liitetietotosittteen yhteys tulee olla todettavissa vaikeuksitta. Tilintarkastajan tulee tarkastaa myös, onko kirjanpitolaissa (KPL 2:7) säänneltyjä kirjanpitoaineistojen säilyttämistä ja säilytysaikaa koskevia määräyksiä noudatettu. Hyvän tilintarkastustavan noudattaminen edellyttää tilintarkastajaa selvittämään ja muodostamaan selkeän käsityksen siitä, miten tilintarkastettavassa yhteisössä tai säätiössä on järjestetty kirjanpidon toteutus sekä minkälaisia kirjanpitojärjestelmiä tai muita taloudelliseen raportointiin liittyviä järjestelmiä on käytössä. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 246-247.)

Osakeyhtiöissä vastuu kirjanpidosta on hallituksella sekä toimitusjohtajalla. Hallitus vastaa yhtiön kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä (OYL 6:2) ja toimitusjohtaja vastaa siitä, että kirjanpito on lain mukainen ja varainhoito järjestetty luotettavasti. (OYL 6:17)

Tilinpäätöksen tarkastus perustuu yhteen tilintarkastuksen keskeisistä tavoitteista, joka on varmentaa, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta ja se on laadittu olennaisilta osin voimassa olevien lakien ja säännösten mukaisesti. (Korkeamäki 2017, 64-65.)

Tilintarkastuslain mukaan (TTL 3:5) tilintarkastajan tulee antaa lausunto siitä:

- ”antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta;
- täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset;

- ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia.”

Tilinpäätös sisältää aina tuloslaskelman, taseen ja liitetiedot. Tilinpäätös voi sisältää lisäksi rahoituslaskelman, jos kyseessä on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö tai suuryritys. Tilinpäätökseen tulee liittää toimintakertomus, jos kyseessä on julkinen osakeyhtiö tai yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö tai osuuskunta tai yksityinen osakeyhtiö, joka ei ole mikro- tai pienyritys. (KPL 3:1) Toimintakertomus ei ole tilintarkastuskohteena, mutta tilintarkastajan tulee antaa lausunto siitä, onko toimintakertomus lain säädösten mukainen, vastaavatko toimintakertomuksessa esitetyt tiedot tilinpäätöksen tietoja ja onko tilintarkastuksessa havaittu toimintakertomuksessa virheitä ja näiden virheiden sisältö. Näiden lisäksi kirjanpitovelvollisen on laadittava tase-erittelyt, jotka eivät ole julkisia asiakirjoja eivätkä osa virallista tilinpäätöstä. (Korkeamäki 2017, 64-66.)

Tilinpäätöksen tarkastuksessa tarkastetaan taseen osalta ovatko velat ja varat todellisia, arvostettu oikein, perustuvatko ne kirjanpitoon ja kuuluvatko ne tilintarkastuksen kohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle. (Korkeamäki 2017, 64-65.) Tuloslaskelman osalta tarkastetaan antaako tuloslaskelma oikean kuvan tuloksen muodostumisesta. (Korkeamäki 2017, 64-65.)

Tilinpäätöksen tarkastukseen sisältyy myös tilinpäätökseen sisältyvien liitetietojen tarkastus sekä mahdollisen toimintakertomuksen sekä rahoituslaskelman tarkastus. Tilinpäätöksen osalta tarkastetaan myös, onko tilinpäätöksen osalta noudatettu sille asetettuja määräaikoja, onko tilinpäätös laadittu teknisesti oikein ja onko se muodoltaan säännösten mukainen. Tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä tilintarkastajan tulee tarkastaa myös toimeksiannon kohteen toiminnan jatkuvuuden edellytykset, eli sisältyykö yhteisön tai säätiön toiminnan jatkuvuuteen epävarmuutta. (Korkeamäki 2017, 64-90.)

Kolmantena tilintarkastuskohteena on hallinnon tarkastus. Tilintarkastajan tulee tarkastaa, onko tilintarkastuskohteen johto toiminut lain edellyttämällä tavalla. Hallinnon tarkastuksessa ei arvioida onko johdon toiminta ollut tuloksellista tai arvioida sen tarkoitusta tai toimivuutta, vaan tilintarkastajan rooli on tarkastaa ainoastaan toiminnan lainmukaisuutta. (Tomperi 2016, 73-74.) Tilintarkastuslaki (TTL :5) velvoittaa tilintarkastajaa huomauttamaan tilintarkastuskertomuksessaan, jos hän tarkastuksessa havaitsee johdon toimineen lainvastaisesti. Johto käsittää yhteisön säätiön yhtiömiehen, hallituksen tai hallitusneuvoston jäsenen, puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, toimitusjohtajan tai

muun vastuuasemassa olevan. Huomautus tulee tehdä, jos tilintarkastaja havaitsee johdon teon tai laiminlyönnin, josta voi seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohteelle tai jos johto on rikkonut lakia, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Hallinnon tarkastuksessa tarkastetaan, onko tilintarkastuskohteen johto noudattanut yhteisö- ja säätiölain yleisiä säännöksiä ja erityisiä säännöksiä. Yleiset säännökset ovat yhteisö- ja säätiölain säännöksiä sekä periaatteita. Periaatteista merkittävimpinä johdon toimintaa tarkastettaessa, on varmentaa, onko johto toiminut huolellisuusvelvollisuuden mukaisesti ja onko osakkeenomistajan yhdenvertaisuusperiaatetta noudatettu. (Korkeamäki 2017,90-91.) Osakeyhtiölain mukaan johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua ja johdon on korvattava vahinko, jonka on huolellisuusvelvoitteen vastaisesti yhtiölle aiheuttanut huolimattomuudellaan tai tahallisesti.(OYL 8:1 ja 22:1) Tarkastuksessa arvioidaan huolellisuusvelvoitteen toteutumista erityisesti tilanteissa, joissa tilintarkastuskohteessa on tehty erittäin suuria riskejä sisältäviä toimia tai muita toimia, joissa yhtiön edun ajaminen voidaan kyseenalaistaa. Hallinnon tarkastuksessa selvitetään myös lähipiiri-yhtiöt ja näiden kanssa tehdyt lähipiiritapahtumat sekä arvioidaan, onko johto noudattanut huolellisuusvelvoitetta. (Tomperi 2016, 74-81.) Yhdenvertaisuusperiaatteella tarkoitetaan, että kaikilla osakkeilla on yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestys toisin määrää ja yhtiökokous tai johto ei saa tehdä päätöstä tai toimia, jotka tuottavat osakkeenomistajalle epäoikeutettua etua toisen osakkeenomistajan kustannuksella. (OYL 1.7)

Erityisinä säännöksinä pidetään johtoa ja hallintoa koskevaa sääntelyä, joita yhtiölait sisältävät. Erityinen sääntely pitää sisällään yhtiökokouksen, hallituksen ja toimitusjohtajan toimintaa koskevat määräykset sekä yhtiöjärjestyksen ja yhtiösopimusten määräykset.

Hallinnon tarkastuksessa merkittävänä tilintarkastusevidenssinä toimivat esimerkiksi hallituksen kokousten sekä yhtiökokouksen pöytäkirjat, sopimusasiakirjat, osakelutellot, julkisista rekistereistä saadut rekisteriotteet sekä verotuspäätökset. Hallinnon tarkastuksessa tarkastetaan, onko yhteisöllä ja säätiöllä toimintaansa nähden tarpeelliset vakuutukset, arvioidaan riskienhallinnan tasoa sekä tarkastetaan tehdyt rahoitusjärjestelyt. Tarkastuksessa selvitetään ja tarkastetaan myös lähipiiri-yhtiöt ja näiden kanssa tehdyt toimet sekä tarkastetaan sisäistä valvontajärjestelmää. (Tomperi 2016, 74-81.)

3.3 Tilintarkastuksen päättäminen ja loppuraportointi

Tilintarkastuksen päätösvaiheessa tilintarkastaja laatii tilintarkastuslain vaatimat tilinpäätösmerkinnän, tilintarkastuskertomuksen sekä mahdollisen tilintarkastuspöytäkirjan. Tilintarkastaja voi laatia tilintarkastuksesta myös vapaaehtoisen ja vapaamuotoisen tilintarkastusmuistion, jossa esittää tilintarkastukseen liittyviä havaintoja ja huomioita.

Tilintarkastuslaki velvoittaa tilintarkastajan tekemään tilintarkastuskertomukseen viittavan tilinpäätösmerkinnän, kun tilintarkastus on tehty. (TTL 3:4) Tilinpäätösmerkinnän tarkoitus on osoittaa, että tilintarkastus on tehty ja siitä on annettu tilintarkastuskertomus sekä yksilöidä tilinpäätös. Tilinpäätösmerkintä tehdään aina vakiomuotoisena alkuperäiseen tilinpäätökseen ja se sisältää tilintarkastajan allekirjoituksen, päiväyksen sekä viittauksen tilintarkastuskertomukseen. Tilinpäätösmerkintä voidaan allekirjoittaa perinteisesti käsin tai sähköisesti, jolloin voidaan hyödyntää sähköistä allekirjoituspalvelua. Jokainen tilintarkastukseen osallistunut tilintarkastaja allekirjoittaa tilinpäätösmerkinnän. (ST-Akatemia Oy 2018, 334-335 ja Korkeamäki 2017,96.)

Tilintarkastuslaki velvoittaa tilintarkastajan antamaan tilintarkastuskertomuksen jokaiselta tilintarkastetulta tilikaudelta. Tilintarkastuskertomuksessa tulee yksilöidä tilintarkastuksen kohde, mitä tilinpäätössäännöstöä on noudatettu tilinpäätöksen laatimisessa sekä käytetyt tilintarkastusstandardit. Tilintarkastuskertomuksen tulee olla päivätty ja allekirjoitettu ja siitä on ilmoitettava tilintarkastajan toimipaikka. (TTL 3:5) Tilintarkastuslain lisäksi tilintarkastuskertomuksen sisältöä ja muotoa sääntelevät kansainväliset ISA-tilintarkastusstandardit, EU:n tilintarkastusdirektiivi sekä hyvä tilintarkastustapa. Tilintarkastuskertomus jakautuu sisällöltään kahteen osioon, jotka ovat tilinpäätöksen tarkastus ja muut raportointiveloitteet. (Korkeamäki 2017,97-98.) Tilintarkastuslain (TTL 3:5) velvoittamana tilinpäätöksen tarkastus-osiossa tilintarkastajan tulee esittää lausunto, jossa otetaan kantaa siihen:

- ””antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännöstön mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta;
- täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset;
- onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti;
- ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia.”

(TTL 3:5)

Tilintarkastuskertomuksessa tulee myös todeta, onko tilintarkastaja havainnut toimintakertomuksessa virheellisyyksiä sekä esittää havaittujen virheiden luonne. Tilintarkastuskertomuksessa tulee huomauttaa, jos johto tai vastuuvollinen on syyllistynyt laiminlyöntiin tai tekoon, josta voi aiheutua tilintarkastuskohteelle vahingonkorvausvelvollisuus tai jos on havaittu, että johto on rikkonut lakia, yhtiösopimusta, yhtiöjärjestystä tai sääntöjä. Kertomuksessa tulee antaa lisätiedot asioista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityistä huomiota sekä asioista, jotka antavat olennaista aihetta epäillä tilintarkastuskohteen kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastukseen tulee sisällyttää myös tilintarkastukseen perustuvat yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen lausumat. (TTL 3.5) Tilanteessa, jossa tilintarkastuksen tekee useampi tilintarkastaja, annetaan yhteinen tilintarkastuskertomus. Jos tilintarkastajat ovat erimielisiä lausunnon sisällöstä, tulee molempien esittää yhteisessä tilintarkastuskertomuksessa erimielisyyden syy ja omat kantansa. (TTL 5.8) Tilintarkastuskertomuksen sisällöstä löytyy määräyksiä myös erityislaeista, jotka tilintarkastajan tulee huomioida tilintarkastuskertomuksessaan. Esimerkkinä voidaan mainita säätiölain säännös, jonka mukaan tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää lausunto siitä, onko tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa annettu tarvittavat ja olennaiset tiedot säätiön tilikauden toiminnasta säätiön tarkoitusta ja toimintamuotoja koskevien sääntöjen noudattamisen arvioimiseksi ja onko säätiön toimielinten jäsenille maksamat palkkiot tavanomaisia. (säätiölaki 4:2.1)

Tilintarkastuskertomus voi olla muodoltaan vakiomuotoinen eli niin kutsuttu puhdas tilintarkastuskertomus tai vaihtoehtoisesti mukautettu tilintarkastuskertomus. Jos tilintarkastus on voitu tehdä hyvän tilintarkastustavan mukaisesti eikä tilintarkastuksessa havaita syitä tai huomioita, jotka aiheuttaisivat tarvetta poiketa tilintarkastuskertomuksen vakio muodosta, annetaan tilintarkastuskertomus vakiomuotoisena. Jos tilintarkastuksessa ilmenee syitä, joiden vuoksi joitain tilintarkastuksen sisältämiä lausumia ei voitaisi antaa vakiomuodossa, tilintarkastaja antaa mukautetun tilintarkastuskertomuksen. Mukautettu tilintarkastuskertomus on joko varauman sisältämä tai kielteinen. Mukautettu tilintarkastuskertomus sisältää tilintarkastajan lausunnon, joka perustuu tilintarkastus- tai erityislaakiin, tilintarkastajan antamat lisätiedot tai huomautuksen sekä tilintarkastajan perustelut lausunnonle. (Tomperi 2018,157-170.) Mukautettu kertomus varaumalla annetaan tilanteessa, jossa tilintarkastaja ei saa hankittua tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä, jotta saisi varmuuden siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä. Varauma annetaan myös ti-

lanteessa, jossa tilintarkastaja havaitsee, että tilinpäätöksessä on olennainen virhe. Varauman antaminen edellyttää, että virheellisyys on olennaista, mutta se ei ole laajalle ulottuvaa. Jos tilintarkastaja on havainnut tilinpäätöksessä virheellisyyden, joka on sekä olennaista että laajalle ulottuvaa ja tarpeellinen määrä tilintarkastusevidenssiä on saatu päätöksen tueksi, antaa tilintarkastaja mukautetun kielteisen tilintarkastuskertomuksen. (Tomperi 2018,157-170.)

Tilintarkastuspöytäkirja annetaan tilanteessa, jossa tilintarkastaja on tilintarkastuksessa havainnut virheitä tai puutteita, jotka eivät ole olennaisuudeltaan niin merkittäviä että ne tulisi esittää tilintarkastuksessa, mutta tiedoista olisi tärkeää tiedottaa hallitusta tai hallinnosta vastaavaa tahoa. (Tomperi 2018,171-172.) Tilintarkastajan tulee luovuttaa laadittu tilintarkastuspöytäkirja yhteisön tai säätiön hallitukselle tai muulle vastaavalle taholle, jonka velvollisuus on käsitellä pöytäkirja välittömästi sekä vastata sen luotettavasta säilyttämisestä. (TTL 3:7) Tyypillisesti tilintarkastuspöytäkirjalla esitetyt huomiot ja lisätiedot koskevat puutteita kirjausketjun toteutumisessa, tositteissa ilmenneistä puutteellisuuksista, myyntisaamisten ja ostovelkojen tarkastuksessa esiintyneitä virheitä ja puutteita tai hyvän kirjanpitotavan noudattamiseen liittyviä virheitä ja puutteita. (Tomperi 2016,171-172.)

Tilintarkastaja voi huomauttaa tilintarkastuksessa selvinneistä virheistä, huomioista ja puutteellisuuksista myös tilintarkastuspöytäkirjaa lievemällä tilintarkastusmuistiolla. Tilintarkastusmuistio on vapaaehtoinen ja vapaamuotoinen asiakirja, joka ei aiheuta hallitukselle tai hallinnosta vastaavalle taholle velvollisuutta käsitellä asiaa kuten tilintarkastuspöytäkirjan kohdalla. Tilintarkastusmuistion sisällöstä ei ole sääntelyä, jonka vuoksi on tilintarkastajan harkinnan varassa minkälaisia huomioita ja lisätietoja tilintarkastusmuistiolla esitetään. (Tomperi 2018,174.) Tilintarkastuslaki (TTL 3:10) velvoittaa tilintarkastajaa myös osallistumaan yhteisön tai säätiön kokoukseen, jos hänen läsnäolonsa koetaan tarpeelliseksi sekä antamaan pyynnöstä tarkempia tietoja asiasta, jotka vaikuttavat yhtiökokouksessa tai vastaavassa käsiteltävään asiaan.

3.4 Tilintarkastuksen dokumentointi

Tilintarkastustyön dokumentointi on keskeinen osa tilintarkastustyötä. Tilintarkastuksen dokumentointia säädellään tilintarkastuslaissa, jonka mukaisesti tilintarkastajan tulee koota tilintarkastuskansioon tilintarkastustyötä koskevat merkitykselliset tiedot ja asiakirjat. Tilintarkastuskertomuksen allekirjoittamisen jälkeen tilintarkastuskansio tulee sulkea

viimeistään 60 päivän kuluttua. Toimeksiantoa koskeva aineisto tulee säilyttää vähintään kuusi vuotta. (TTL 4:10 ja 4:4) Velvollisuus sulkea tilintarkastuskansio tarkoittaa sitä, ettei suljettuun kansioon tai työpapereihin saa tehdä muutoksia sulkemisen jälkeen. (Korkeamäki 2017, 55-56.) Tilintarkastusdokumentaatiolla tarkoitetaan aineistoa, johon tilintarkastaja kirjaa tilintarkastuksen toimenpiteet, olennaisen tilintarkastusevidenssin sekä tilintarkastuksen johtopäätökset. (ISA 230) Tilintarkastusdokumentaatio voi sisältää esimerkiksi työpaperit, kopiot tilinpäätöksestä ja tilintarkastusaineistosta, tilintarkastussuunnitelmat, vahvistusilmoitukset ja toimeksiantokirjeet, tilintarkastuksen aikana tehtyjä laskelmia ja muistiinpanoja, tilintarkastuksen kohteen kanssa käytyä viestintää ja pöytäkirjoja. (Korkeamäki 2017, 54-55.)

Tilintarkastuksen dokumentoinnin keskeinen osa ovat työpaperit, jotka toimivat tilintarkastajan työvälineenä tilintarkastustyössä. Työpapereille kerätään tilintarkastustyön eri vaiheissa tarkoitukseen sopivaa tietoa tarpeellisen määrän, joihin perustuen annetaan tilintarkastuskertomus. (Horsmanheimo & Steiner, 317-324.) Työpapereilta tulee käydä ilmi, milloin työpaperit on laadittu ja kuka on tilintarkastuksen suorittanut. Työpaperit tulee laatia niin, että kokenut tilintarkastaja voi muodostaa niiden perusteella käsityksen tehdyistä toimenpiteistä, tilintarkastusevidenssistä, tarkastuksen tuloksista ja huomioista sekä tilintarkastuksen johtopäätöksistä. Työpaperit ovat tilintarkastajan apuna tilintarkastuksen toteuttamisessa ja suunnittelussa, mutta ne toimivat merkittävässä roolissa myös tilintarkastuksen valvonnan kannalta, koska tilintarkastusvalvonnan suorittama tilintarkastajien laadunvalvonta keskittyy laadittujen työpapereiden tarkastamiseen. (Korkeamäki 2017, 54-55.)

Tilintarkastuslain sääntely dokumentoinnista koskee ainoastaan lakisääteistä tilintarkastusta, mutta hyvä tilintarkastustapa velvoittaa tilintarkastajaa dokumentoimaan myös muut tehtävänsä. (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 317-318.)

4 TOIMEKSIANTO

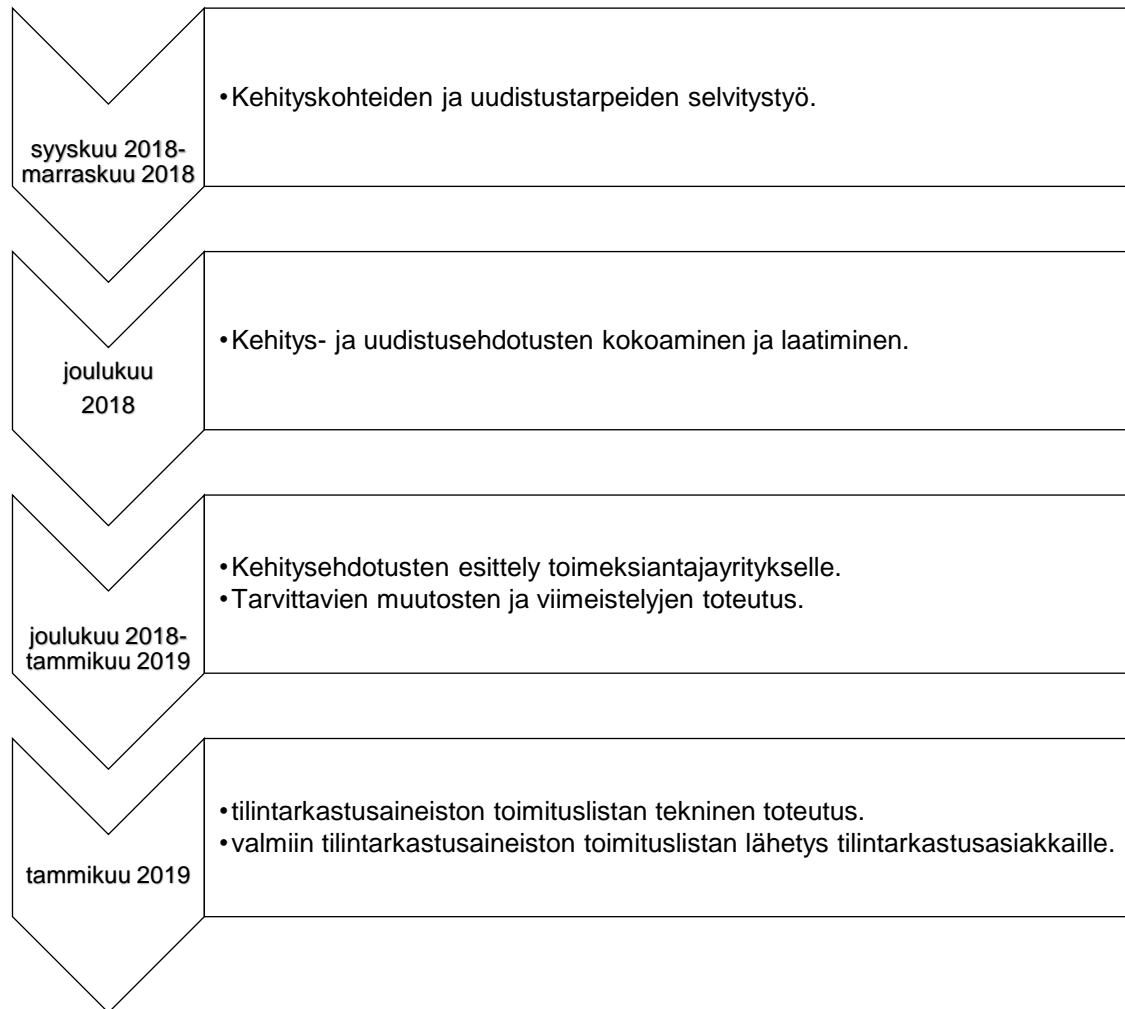
Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona. Toimeksiantajayrityksenä toimi tilintarkastusyhteisö, josta opinnäytetyössä käytetään nimitystä Tilintarkastusyhteisö A. Tilintarkastusyhteisö A on Varsinais-Suomessa toimiva pieni HT-tilintarkastusyhteisö, joka tarjoaa tilintarkastuspalveluja sekä neuvontapalveluja. Asiakaskunta koostuu pääosin pienistä ja keskisuurista osakeyhtiöistä, asunto-osakeyhtiöistä, säätiöistä, osuuskunnista ja yhdistyksistä. Suurin osa Tilintarkastusyhteisö A:n tilintarkastustoimeksiannoista toteutetaan kerralla tilintarkastusasiakkaiden tilikauden päätyttyä ja tilinpäätöksen laatimisen jälkeen. Suurten yritysten tilintarkastustoimeksiannot toteutetaan tilikauden aikaisena tilintarkastuksena.

Toimeksiannon tavoite oli kehittää ja uudistaa lakisääteistä tilintarkastusta varten tarvittavan tilintarkastusaineiston keräämistä. Pääkohteena kehitystyössä oli uudistaa ja kehittää tilintarkastusaineiston keräämisessä työkaluna käytettävää tilintarkastusasiakkaille lähetettävää tilintarkastusaineiston toimituslistaa.

4.1 Toimeksiannon aikataulu ja eteneminen

Tilintarkastusaineiston keräämisen kehitys- ja uudistustyö toteutettiin syyskuun 2018 ja tammikuun 2019 välisenä aikana. (Kuvio 4. Kehitystyön aikataulu ja eteneminen.)

Toimeksiantajana toimivassa tilintarkastusyhteisössä lakisääteisten tilintarkastusten vuoden kiireisin aika sijoittuu helmikuun ja heinäkuun väliselle ajanjaksolle. Suurella osalla tilintarkastusasiakkaista tilikausi on yhteneväinen kalenterivuoden kanssa, jolloin lakisääteisiä tilintarkastuksia tehdään eniten kevään aikana. Tavoitteena oli saada uudistettu tilintarkastusaineiston toimituslista käyttöön tammikuussa 2019, ennen kiireisintä ajanjaksoa. Tämä ohjasi pitkälti opinnäytetyön aikataulutusta.

Kuva 7. Kehitystyön aikataulu ja eteneminen

4.2 Tilintarkastusaineiston toimituslista

Tilintarkastusaineiston toimituslista on sähköisesti tilintarkastusasiakkaille lähetettävä tilintarkastusaineiston toimituspyyntölista lakisääteistä tilintarkastusta varten. Sähköisesti täytettävä pdf-lomake lähetetään tilintarkastusasiakkaille vuosittain lähetettävän asiakaskirjeen yhteydessä. Tilintarkastusaineiston toimituslistalla on eritelty lakisääteistä tilintarkastusta varten toimitettavaksi pyydetty aineisto, selvityspyynnot kirjanpidon toteutuksesta, tilintarkastusasiakkaalla käytössä olevista taloushallinnon järjestelmistä ja tilintarkastukseen olennaisesti liittyvien henkilöiden yhteystiedot. Listalla on selkeästi ja yksityiskohtaisesti eritelty tilintarkastuksessa vaadittava minimiaineisto, joka lähtökohtaisesti aina tarvitaan lakisääteisen tilintarkastuksen suorittamisessa. Tarkoituksena on,

että tilintarkastusasiakas täyttää tilintarkastusaineiston toimituslistan ja toimittaa sen tilintarkastusyhteisöön lakisääteistä tilintarkastusta varten toimitettavan muun aineiston yhteydessä tai ennen sitä. Tilintarkastusyhteisö A:ssa listan toimitus on edellytys lakisääteiden tilintarkastuksen aloittamiselle.

Tilintarkastusyhteisö A:lla on käytössä tilintarkastusaineiston toimituslistasta kaksi erilaista versiota: Tilintarkastusaineiston toimituslista sekä tilintarkastusaineiston toimituslista asunto-osakeyhtiöille. Tilintarkastusaineiston toimituslistaa käyttävät osakeyhtiöt, avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, säätiöt, osuuskunnat sekä yhdistykset. Asunto-osakeyhtiöille on käytössä oma tilintarkastusaineiston toimituslista, jossa aineiston toimitusvaatimukset ovat huomattavasti suppeammat kuin tilintarkastusaineiston toimituslistalla, johtuen siitä, että osakeyhtiöiden kohdalla käytetyt laajemmat aineistovaatimukset eivät ole relevantteja asunto-osakeyhtiöiden osalta.

Tilintarkastusaineiston toimituslista jakautuu yhdeksään eri osioon:

- tilintarkastusasiakkaan yhtiön perustiedot ja yhteystiedot
- käytetty tilinpäätösperiaate
- kirjanpidon toteutus
- verkkopohjainen taloushallinto
- toimeksiantoa koskeva aineisto
- hallintoa koskeva aineisto
- verotusta koskeva aineisto
- tilinpäätöstä koskeva aineisto
- uutta asiakasta koskeva aineisto

Tilintarkastusaineiston toimituslista asunto-osakeyhtiöille jakautuu kuuteen osioon:

- tilintarkastusasiakkaan yhtiön perustiedot ja yhteystiedot
- verkkopohjainen taloushallinto
- toimeksiantoa koskeva aineisto
- tilinpäätöstä koskeva aineisto
- hallintoa koskeva aineisto
- verotusta koskeva aineisto
- uutta asiakasta koskeva aineisto

Tilintarkastusaineiston toimituslistat ovat sähköisesti täytettäviä pdf-lomakkeita, jotka asiakkaat toimittavat tilintarkastusyhteisöön sähköpostilla, sähköisellä muistivälineellä,

tallennettuna verkkopohjaiseen kirjanpito-ohjelmistoon tai paperisena muun aineiston toimituksen yhteydessä lakisääteistä tilintarkastusta varten.

Tilintarkastusaineiston toimituslistan hyöty asiakkaan näkökulmasta on, että lista helpottaa lakisääteisessä tilintarkastuksessa tarvittavan aineiston keräämistä ja toimittamista tilintarkastusyhteisöön ja parantaa informaation kulkua asiakkaan ja tilintarkastusyhteisön välillä tilintarkastuksen aikana. Tilintarkastusaineiston toimituslistan mukaisen materiaalin toimitus kerralla vähentää aineiston lisä- ja selvityspyyntöjen määrää sekä nopeuttaa ja tehostaa tilintarkastuksen valmistumista, joka tarkoittaa asiakkaan kannalta pienempiä tilintarkastuskustannuksia, erityisesti tuntiveloituksiin perustuvien toimeksiannojen kohdalla.

Uuden asiakkaan kohdalla tilintarkastuksessa vaadittava aineisto on laajempi kuin aiemmin tarkastetun toimeksiannon kohdalla eikä uuden asiakkaan kirjanpitäjällä tai tilintarkastuksesta yrityksessä vastaavalla henkilöllä ole välttämättä aiempaa tietoa tilintarkastusyhteisön toimintatavoista ja tarvittavasta aineistosta. Uuden asiakkaan kohdalla tilintarkastusaineiston toimituslista toimii ohjeena tilintarkastusaineiston keräämisessä.

Tilintarkastusyhteisön näkökulmasta tilintarkastusaineiston toimituslistan tarkoitus on tehostaa tilintarkastusaineiston toimitusta, saada laajuudeltaan tarkoituksenmukaista ja laadukasta aineistoa, nopeuttaa ja tehostaa tilintarkastuksen etenemistä. Tilintarkastusaineiston toimituslistalta saatavat kattavat yhteystiedot kirjanpitäjään ja yrityksen yhteyshenkilöön mahdollistavat tehokkaan kommunikoinnin tilintarkastuksen eri vaiheissa. Tilikausittain varmistetut ajantasaiset yhteystiedot varmentavat, että tilintarkastuksen aikainen kommunikointi kohdistuu aina oikealle henkilölle. Tilintarkastusaineiston toimituslistalta saatava tieto aineistosta ja sen muodosta tehostaa ja nopeuttaa toimitetun aineiston käsittelyä sekä tarvittavan aineiston etsimistä joskus laajastakin aineistosta. Tavoitteena on, että lista vähentää aineistoa koskevien lisäpyyntöjen ja selvityspyyntöjen määrää.

4.3 Kehitys- ja uudistustarpeiden selvitys

Kehitystyön ensimmäinen vaihe oli selvittää ja analysoida tilintarkastusaineiston keräämiseen ja tilintarkastusaineiston toimituslistaan liittyvät kehitys- ja uudistustarpeet tilintarkastusyhteisössä. Työvaiheessa hyödynnettiin työharjoittelun aikana tilintarkastustyössä kerättyjä havaintoja ja huomioita tilintarkastukseen toimitettavaan aineistoon liit-

tyen sekä Tilintarkastusyhteisö A:n tilintarkastusassistenttien ja tilintarkastajan vapaa-
muotoisissa haastatteluissa esiin tuomia havaintoja koskien tilintarkastusaineiston puut-
teellisuutta, aineiston keräämisestä ja aiemmin käytössä olleen muistilistan yleistä toimi-
vuutta tilintarkastusaineiston keräämisessä. Lisäksi hyödynnettiin tilintarkastusasiak-
kailta saatuja suullisia palautteita, tutkittiin alan ammattikirjallisuutta sekä selvitettiin min-
kälaisia tilintarkastusaineiston toimituslistaa vastaavia työkaluja muut tilintarkastuspal-
veluja tarjoavat kilpailijat käyttävät.

Kehitys- ja uudistustarpeiden selvitystyössä keskityttiin seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tilintarkastustyön etenemistä hankaloittavia aineistopuutteita tilintar-
kastustoimeksiannoissa usein havaitaan Tilintarkastusyhteisö A:ssa?
- Miten tilintarkastusaineiston toimituslistan avulla voitaisiin tehostaa aineiston ke-
räämistä, kun tarvittava tilintarkastusaineisto toimitetaan kasvavissa määrin yh-
distelmänä paperiaineistoa, sähköisissä kirjanpito-ohjelmissä olevaa aineistoa,
sähköisillä tallennusvälineillä olevaa aineistoa ja sähköpostilla toimitettavaa ai-
neistoa?
- Miten tilintarkastusaineiston toimituslistan helppokäyttöisyyttä, toimivuutta ja ul-
koasia voidaan parantaa uudistamalla listan teknistä toteutusta?
- Miten tilintarkastusaineiston toimituslistaa voidaan kehittää saatujen asiakaspa-
lautteiden perusteella?
- Minkälaisia tilintarkastusaineiston keräämiseen liittyviä työkaluja muut alalla toi-
mivat yritykset käyttävät?

4.4 Havaitut kehityskohteet ja tehdyt toimenpiteet

Kehitys- ja uudistuskohteen selvitystyössä todettiin, että tilintarkastuksen toimeksian-
tajayrityksistä jatkuvasti kasvava määrä on siirtynyt verkkopohjaisen taloushallintojärjes-
telmän käyttöön, jonne tilintarkastajalle voidaan luoda käyttöoikeus tilintarkastusta var-
ten. Tilintarkastajan pääsy omilla tunnuksillaan asiakkaan sähköiseen järjestelmään no-
peuttaa ja tehostaa tilintarkastustyötä sekä helpottaa tarvittavan tilintarkastusaineiston
keräämistä ja käsittelyä. Suoraan järjestelmästä saatava sähköinen materiaali vähentää
tarvetta paperiaineiston fyysiseen siirtelyyn asiakkaan ja tilintarkastustoimiston välillä.
Tavoitteena on, että tilintarkastajalla olisi aina tilintarkastuksen alkaessa valmiina tieto
asiakkaan käytössä olevasta verkkopohjaisesta kirjanpito-ohjelmistosta sekä voimassa

oleva käyttöoikeus järjestelmään, jos sellainen on järjestelmään mahdollista luoda. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistalle lisättiin selvityspyyntö yrityksessä käytössä olevista verkkopohjaisista taloushallinnon järjestelmistä sekä tilintarkastajalle myönnettyistä käyttöoikeuksista järjestelmään. Listaa täyttäessään asiakas voi varmistaa käyttöoikeuksien luomisen, voimassaolon ja toimituksen tilintarkastajalle jo hyvissä ajoin ennen tilintarkastuksen alkamista, joka nopeuttaa tarkastuksen etenemistä ja vähentää lisäselvityspyyntöihin käytettävää aikaa.

Lakisääteiseen tilintarkastukseen kuuluvassa hallinnon tarkastuksessa merkittävänä tilintarkastusevidenssinä toimivat tilintarkastuskohteena olevan yhtiön tai säätiön yhtiökouksen pöytäkirjat sekä hallitusten kokousten pöytäkirjat. Tilintarkastustyön yhteydessä havaittiin, että tilintarkastusta varten toimitetusta aineistosta puuttuivat usein osa tilikauden aikaisista pöytäkirjoista sekä tilikauden jälkeen pidettyjen kokousten pöytäkirjoja, jotka aiheuttivat aineiston lisätoimituspyyntöjä. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistalle tehtiin selvennys siitä, että pöytäkirjat tulisi toimittaa tilikaudelta tilintarkastushetkeen asti sekä selvennys pöytäkirjojen kappalemäärästä.

Tilintarkastukseen kuuluvassa hallinnon tarkastuksessa tarkastustyön kohteena on selvittää, onko yhtiöllä toimintansa kannalta olennaiset vakuutukset ja niiden voimassaolo. Suurilla yrityksillä sekä tietyillä toimialoilla on usein lukuisia vakuutuksia, jolloin yksittäisiin laskuihin perustuvan tarkastustyön koettiin olevan aikaa vievää ja haasteellista. Selvitystyössä kävi ilmi, että tarkastustyössä voitaisiin hyödyntää vakuutusyhtiöltä saatavaa maksutonta vakuutusyhteenvetoa, jossa on eriteltyinä kaikki yhtiön voimassa olevat vakuutukset. Vakuutusyhteenveton avulla vakuutusten tarkastus on nopeampaa verrattuna kirjanpitoaineistosta löytyvien yksittäisten vakuutuslaskujen ja vakuutuskirjojen tarkastukseen. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistalle lisättiin pyyntö toimittaa vakuutusyhtiöltä saatava maksuton yhteenveto yhtiön vakuutuksista.

Selvitystyön yhteydessä tehtiin havainto usein esiintyvistä puutteista aineistossa koskien yhtiöiden sijoituksia. Useiden asiakkaiden kohdalla toimitetusta aineistosta puuttuivat ulkopuoliset vahvistukset sijoituksista, joiden perusteella voitiin varmistaa sijoitusten olemassa olo ja arvostuksen oikeellisuus. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistalle lisättiin pyyntö toimittaa sijoitusten salkkuraportit ja vahvistukset sijoituksista.

Saadun asiakaspalautteen sekä tilintarkastustyön yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella nähtiin tarpeelliseksi laajentaa tilintarkastuksen kohteena olevan yrityksen yhteystietojen keräämistä tilintarkastusaineiston toimituslistan avulla. Asiakaspalautteen

perusteella yhteystietoja koskeva osio oli aiemmin käytössä olleella listalla puutteellinen eikä tarpeellisia yhteystietoja saatu täytettyä listalle kattavasti. Tilintarkastustyön yhteydessä oli tehty havainto, että tilintarkastusasiakkaiden yhteyshenkilöt vaihtuvat usein kirjanpitäjän tai yrityksessä tilintarkastuksesta vastaavan henkilöstön osalta kesken tilikauden tai tilikausien välillä ja tilintarkastuksen aikaisen yhteydenpidon kohteena olevista henkilöistä olisi tarpeellista saada kattava ja päivitetty tieto sekä yrityksen että kirjanpitäjän osalta jokaisen tarkastettavan tilikauden kohdalla. Puutteellisten yhteystietojen havaittiin aiheuttavat aikaa vievää lisäselvitystyötä ja hankaloittavat tilintarkastuksen aikaista kommunikaatiota asiakkaan ja tilintarkastustoimiston välillä. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistan yhteystieto-osiota uudistettiin ja lisättiin tarkemmat pyynnöt yhteystietojen toimitukseen.

Kirjanpito sekä tilintarkastus sähköistyy. Tilintarkastusta varten toimitettava aineisto on vuosi vuodelta enemmän sähköisessä muodossa perinteisen paperiaineiston sijaan. Tilintarkastustyössä tehtyjen havaintojen mukaan kuitenkin vain pieni osa Tilintarkastusyhteisö A:n asiakkaista on siirtynyt kokonaan sähköiseen järjestelmään taloushallinnossaan, jolloin tilintarkastus voitaisiin suorittaa kokonaan sähköisenä. Tyypillisesti tilintarkastusaineisto toimitetaan yhdistelmänä paperiaineistoa sekä sähköisessä muodossa toimitettavaa aineistoa. Tilintarkastusaineistoa kerätään asiakkaan toimittamasta paperisesta aineistosta, verkkopohjaisista taloushallinnon järjestelmistä, aineiston mukana toimitettavista sähköisistä muistivälineistä sekä asiakkaan sähköpostilla toimittamasta materiaalista. Selvitystyössä havaittiin, että tilintarkastusaineiston toimituslistan avulla voitaisiin kerätä tehokkaammin tietoa siitä, onko toimitettu materiaali sähköisenä vai paperimuodossa, jolloin aineiston etsintään käytettävä aika sekä aineistoa koskevat lisäselvityspyynnöt vähenevät. Toimenpiteenä tilintarkastusaineiston toimituslistalle lisättiin aineiston muotoa koskevat selvennykset.

Tilintarkastustyössä tärkeänä tilintarkastusevidenssinä yhtiön omistuksesta ja sen jakautumisen toimivat osake- ja osakaluettelot. Osakeyhtiölakiin vuonna 2017 tehdyssä muutoksessa poistui osakeyhtiöiden velvollisuus laatia osakeluettelo, mutta osakeluettelon laatimisvelvollisuus säilyi. (OYL 3:15 §) Toimenpiteenä tilintarkastuslistalle lisättiin pyyntö toimittaa osakeluettelo ja lisäksi osakeluettelo, jos sellainen on laadittu. Muotoilussa huomioitiin osakeyhtiöiltä poistunut velvollisuus osakeluetteloiden laatimiseen.

Saatujen asiakaspalautteiden perusteella aiemmin tilintarkastusaineiston keräämisessä apuna ollut listaus ei toiminut osalla asiakkaista teknisen toteutuksen vuoksi. Sähköpostilla lähetetty muistilista ei auennut joidenkin asiakkaiden järjestelmissä joko ollenkaan

tai esitysmuodoltaan sekavana, jonka vuoksi listaa ei saatu täytettyä ja palautettua tilintarkastajalle. Tavoitteena oli laatia aiempaa helppokäyttöisempi, kattavampi ja selkeämpi lista, joka toimisi oikein kaikissa yleisimmin käytössä olevissa selaimissa ja pdf-tiedostojen avaamiseen käytettävissä ohjelmissa. Listauksen tulisi olla sähköisesti täytettävissä ja toimia myös paperille tulostettuna, koska suurin osa asiakkaista palauttaa listauksen tilintarkastusta varten toimitettavan paperiaineiston yhteydessä. Toimenpiteenä tehtiin uudet tilintarkastusaineiston toimituslistat. Lomakkeet laadittiin sähköisesti täytettävänä pdf-lomakkeina. Toimituslistoille lisättiin selvitystyön perusteella lisättäväksi päätetyt muutokset ja lisäykset ja niiden ulkoasua muutettiin selkeämmäksi ja helppokäyttöisemmäksi.

Tilintarkastusaineiston toimituslistojen uudistustyön eri vaiheissa kerättiin suullista palautetta Tilintarkastusyhteisö A:n työntekijöiltä. Listausten sisällölliset sekä ulkoasuun liittyvät muutosehdotukset esiteltiin henkilökunnalle toimistopalaverissa, jonka jälkeen ne käsiteltiin ja hyväksyttiin. Hyväksytyt muutokset toteutettiin ja tilintarkastusaineiston toimituslista ja tilintarkastusaineiston toimituslista asunto-osakeyhtiöille valmistuivat tammikuussa 2019 tilintarkastusyhteisön käyttöön.

5 LOPUKSI

Opinnäytetyön lopputuloksena laadittiin uudistettu tilintarkastusaineiston toimituslista toimeksiantajayritys Tilintarkastusyhteisö A:n käyttöön tehostamaan lakisääteistä tilintarkastusta varten tarvittavan tilintarkastusaineiston keräämistä ja parantamaan toimitetun aineiston laatua ja kattavuutta. Uudistetut lomakkeet lähetettiin tilintarkastusasiakkaille tammikuussa 2019 vuosittain asiakkaille lähetettävän asiakaskirjeen yhteydessä. Opinnäytetyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä toimeksiantoyrityksen kanssa ja tilintarkastusaineiston toimituslista toteutettiin yrityksen tarpeiden ja palautteiden mukaisena. Tilintarkastusaineiston toimituslista toteutettiin toimeksiantoyrityksen käyttöön ja se sisältää liikesalaisuuksiin verrattavissa olevaa informaatiota, jonka vuoksi sitä ei esitetä julkisena liitteenä opinnäytetyön yhteydessä.

Uudistetut lomakkeet hyödyttävät toimeksiantoyritystä erityisesti kiireisimpänä sesonkina, jolloin laadukkaan ja tarpeeksi kattavan tilintarkastusaineiston toimituksen merkitys on suurin lakisääteisten tilintarkastusten tehokkaan suorittamisen kannalta. Toimeksiantoyritys voi hyödyntää uudistettuja lomakkeita useita vuosia mallipohjana tilintarkastusaineiston kokoamisessa. Lakisääteistä tilintarkastusta koskevia muutoksia tapahtuu vuosittain, jonka vuoksi lomakkeiden hyödyntäminen tulevana vuosina edellyttää muutosten päivittämistä listalle.

Tilintarkastusaineiston toimituslistasta hyötyvät erityisesti Tilintarkastusyhteisö A:n uudet asiakkaat, joille lista toimii ohjeena lakisääteistä tilintarkastusta varten toimitettavan aineiston minimivaatimuksista. Listasta hyötyvät myös tilintarkastusasiakkaiden kirjanpitäjät sekä vanhat asiakkaat, jotka voivat käyttää tilintarkastusaineiston toimituslistaa muistilistana kerätessään tarvittavaa aineistoa, informoida tilintarkastusyhteisöä mahdollisista aineistopuutteista ja niiden jälkitoimituksista sekä tehostaa viestintää tilintarkastusyhteisöön informoimalla päivitetty tiedot tilintarkastuksen aikaisesta viestinnästä vastaavista henkilöistä ja heidän yhteystiedoistaan.

Toimeksiannon toteuttaminen edellytti tilintarkastusalan toiminnan perusteiden sekä tilintarkastusaineiston merkityksen ymmärrystä, jonka vuoksi tutkin opinnäytetyöni teoriaosuudessa tilintarkastusalan toimintaa ja sääntelyä Suomessa yleisesti, tilintarkastusprosessia sekä tilintarkastajan tehtäviä ja vaatimuksia.

Opinnäytetyön tietoperusteena käytettiin lainsäädäntöä, alan ammattikirjallisuutta, tilintarkastusalan ammattijärjestöjen ohjeistuksia ja kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja sekä toimeksiantoyrityksessä suoritetun harjoittelun aikana tehtyjä havaintoja ja tilintarkastusyhteisön työntekijöiden vapaamuotoisissa haastatteluissa esiintuomia huomioita.

LÄHTEET

Asunto-osakeyhtiölaki 22.12.2009/1599.

Halonen K. & Steiner M-L. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. Helsinki: WSOYpro Oy.

Horsmanheimo P.,Kaisanlahti T. Steiner M-L.2017.Tilintarkastuslaki ja EU:n uudistunut tilintarkastussääntely kommentaari.2.painos. Helsinki: Alma Talent.

Horsmanheimo P.,Steiner M-L.2017.Tilintarkastusasiakkaan opas. 5. painos. Helsinki: Alma Talent.

International Federation of Accountants 2016.Kansainvälisen tilintarkastusalan standardit: Osa 1, Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet 2016-2017 ja eettiset säännöt tilintarkastusalan ammattilaisille 2016. Käännös: Suomen Tilintarkastajat ry 2017. Helsinki: ST-Akatemia Oy.

International Federation of Accountants 2016. Kansainvälisen tilintarkastusalan standardit: Osa 2, Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet 2016-2017 ja eettiset säännöt tilintarkastusalan ammattilaisille 2016. Käännös: Suomen Tilintarkastajat ry 2017. Helsinki: ST-Akatemia Oy.

ISA 200 – Riippumattoman tilintarkastajan yleiset tavoitteet ja tilintarkastuksen suorittaminen ISA-standardien mukaisesti.

ISA 230 – Tilintarkastusdokumentaatio.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Korkeamäki, A. 2017. Tilintarkastuksen perusteet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Patentti- ja rekisterihallitus 2016. Tilintarkastusalan markkinaseurantaraportti 2015. Viitattu 14.1.2019. Saatavilla: [www. https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/Market_monitoring_yhteenvetoraportti.pdf](https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/Market_monitoring_yhteenvetoraportti.pdf).

Patentti- ja rekisterihallitus 2017. Tilintarkastuslautakunnan ratkaisut 2017. Viitattu:3.11.2019.Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastuslautakunta/ratkaisut_0.html

Patentti- ja rekisterihallitus 2018a. Tilintarkastajan hyväksymisen edellytysten säilyttämiseksi sekä ammattitaidon ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Viitattu 16.3.2019. Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastajille/ohjeet/voimassa_alkaen_1.7.2017_vaatimukset_tilintarkastajan_hyvaksymisen_edellytysten_sailyttamiseksi_ja_ammattitaidon_yllapitamiseksi_ja_kehittamiseksi.html

Patentti- ja rekisterihallitus 2018b. Tilintarkastuslautakunnan ratkaisut 2018. Viitattu 3.11.2019. Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastuslautakunta/ratkaisut_2018.html

Patentti- ja rekisterihallitus 2019a. Kertomus PRH:n tilintarkastusvalvonnan toiminnasta 2018. Viitattu 19.10.2019. Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tietoa_prhsta/julkaisut/tilintarkastusvalvonta.html

Patentti- ja rekisterihallitus 2019b. Tutkinat ja kantelut. Viitattu:3.11.2019.Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tutkinat_ja_kantelut.html

Patentti- ja rekisterihallitus 2019c.Tilintarkastuslautakunnan ratkaisut 2019. Viitattu 3.11.2019.Saatavilla: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastuslautakunta/ratkaisut_2019.html

Rikoslaki 19.12.1889/39.

ST-Akatemia 2018. Tilintarkastajan raportointi 2018. Helsinki: ST-Akatemia Oy.

Suomen Tilintarkastajat ry 2018a. Miksi Tilintarkastus tehdään? Viitattu 19.10.2019. Saatavilla: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdään>.

Suomen Tilintarkastajat ry 2018b. Kuka tilintarkastuksen tekee. Viitattu 14.1.2019. Saatavilla: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/kuka-tilintarkastuksen-tekee>.

Suomen Tilintarkastajat ry 2018c. Mitä on hyvä tilintarkastustapa?. Viitattu: 24.10.2019. Saatavilla: <https://suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-on-hyva-tilintarkastustapa>.

Säätiölaki 487/2015.

Tilintarkastuslaki 1141/2015.

Tomperi, S. 2016. Tilintarkastus normeista käytäntöön. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Tomperi, S. 2018. Tilintarkastus normeista käytäntöön 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita.